

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

BLANKA KUCHAROVÁ

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Blanka Kuchařová

**Komentovaný překlad: Vladimir Putin, Molodaja gvardija, Moskva
2007**

**Annotated translation: Vladimir Putin, Molodaja gvardija, Moscow
2007**

Praha 2013

Vedoucí práce: PhDr. Danuše Oganješjanová, CSc.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Danuši Oganessianové, CSc. za cenné rady a připomínky a vedení práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V

dne

podpis

Anotace

Hlavní částí této práce je překlad části životopisu současného ruského prezidenta Vladimira Putina *Владимир Путин* do češtiny. Nezbytnou součástí je komentář k překladu. Ten obsahuje několik částí, a to překladatelskou analýzu, která se věnuje vnitrotextovým a vněttextovým faktorům podle Christiane Nordové. Dále je to koncepce překladu, metoda překladu. Problémy, které vznikly při překladu a jejich řešení rozpracovává část nazvaná typologie překladatelských problémů a typologie posunů.

Klíčová slova: překlad, překladatelská analýza, překladatelský problém, koncepce překladu, metoda překladu, překladatelský posun

Abstract

The main of this thesis is a Czech translation of one part of Vladimir Putin's biography. An essential part is constituted by a commentary on the translation. The commentary consist of several parts, namely of a translation analysis of the source text in which Christiane Nord's model is used and intratextual and extratextual factors analyzed. Further, there is an overall approach to the translation, the translation method. Finally, the last part – translation problems typology and translation shifts – deals with the problems which occurred in the translation process.

Key words: translation, translation analysis, translation problem, approach to translation, translation method, translation shift

Obsah

Úvod.....	6
1. PŘEKLAD	7
2. KOMENTÁŘ.....	27
2.1 Překladatelská analýza	27
2.1.1 Vnětextové faktory.....	27
2.1.2 Vnitrotextové faktory.....	29
2.2 Překladatelská koncepce	35
2.3 Metoda překlada	37
2.4 Strategie řešení překladatelských problémů.....	38
2.4.1 Lexikální rovina	38
2.4.2 Rovina syntaktická.....	40
2.4.3 Rovina stylistická.....	43
2.4.4 Rovina pragmatická	43
2.5 Typologie překladatelských posunů.....	46
2.5.1 Posuny na rovině lexikální.....	46
2.5.2 Posuny na rovině syntaktické.....	48
2.5.3 Posuny na rovině stylistické.....	49
2.5.4 Posuny na rovině pragmatické	50
ZÁVĚR	53
RESUMÉ	54
SUMMARY	54
BIBLIOGRAFIE.....	55
Příloha: text originálu	

Úvod

Cílem této bakalářské práce je vytvořit funkčně ekvivalentní překlad části životopisu Vladimira Putina, konkrétně kapitoly *Первые двадцать лет* a části druhé kapitoly *Годы в разведке: Профессия – разведчик*. Dalším cílem této práce je vytvořit odborný komentář k překladu.

Tento text jsem si vybrala z toho důvodu, že se česko-ruské vztahy stále prohlubují na všech úrovních. Lidé se zajímají o dění a současnou situaci v Rusku. Text může být přínosný právě pro tyto čtenáře, kteří se chtějí dozvědět více podrobností nejen o současném ruském prezidentu, ale i situaci v Rusku od 50. let až po současnost.

Tato práce je rozčleněna do následujících částí: vlastní překlad textu, překladatelská analýza, typologie překladatelských problémů a metoda překladu. Překladatelská analýza je zaměřena na charakteristické rysy textu a je podkladem pro překladatelskou koncepci a metodu překladu. Metoda překladu osvětluje zvolený přístup k překladu textu. V typologii překladatelských problémů jsou popsány problémy, které nastaly při překladu v oblasti lexika, syntaxe, stylistiky a pragmatiky. Nezbytné změny, ke kterým v překladu došlo, pak popisuje typologie překladatelských posunů.

1. PŘEKLAD

Vladimir Putin

Kapitola první

PRVNÍCH DVACET LET

Vladimir Vladimirovič Putin se narodil v dělnické rodině v Leningradu 7. října 1952. Jeho otec, Vladimir Spiridonovič Putin, v té době pracoval jako zámečník v karosářské dílně v Jegorovově vagonce. Matka Marie Ivanovna, za svobodna Šelomovová, byla pomocnou dělnicí a po narození syna se stala správcovou v domě, kde bydleli, v Baskovově ulici, aby nebyla daleko od svého synka. Už ne zrovna mladí rodiče se rozhodli, že ho nebudou dávat ani do jeslí, ani do školky. Byl to už jejich třetí syn, ale první dva umřeli v dětství. V jednom ze svých rozhovorů už ve funkci úřadujícího ruského prezidenta Vladimir Putin řekl: *„Vím, že se otec narodil v Sankt-Petěrburgu v roce 1911. Když začala první světová válka, nastaly v Pitěru obtíže a hlad, a tak se celá rodina odstěhovala do vesnice Pominovo v tverské oblasti, odkud pocházela babička. Dům, kde bydleli, ostatně dosud stojí, příbuzní tam jezdí na rekreaci. A v Pominově se také táta seznámil s mámou. Vzali se, když jim oběma bylo sedmnáct“¹*

Otec i matka měli mnoho příbuzných, v rolnických rodinách bylo na začátku století zpravidla hodně dětí. Putinovi a Šelomovi žili v Tverské gubernii a některých guberniích sousedních, ale také v Petrohradu a Moskvě. Když byl Vladimir Putin mladý, o historii svojí rodiny mnoho nevěděl a jeho otec o tomto tématu moc nemluvil. O mnoho let později byl podle svědectví příbuzných a církevních záznamů sestaven rodokmen Vladimira Putina a jeho rodiny na tři sta let dozadu, do doby Petra Velikého. *„Můj rod sahá až ke konci sedmnáctého století,“* prohlásil Putin v jednom z rozhovorů s americkými novináři. *„Tehdy ještě Spojené státy ani neexistovaly. V tom je asi mezi námi rozdíl.“*

¹ DVOŘÁK, Libor. *Putin: z první ruky*. Praha: Práh 2000, s. 9 ISBN 80-7252-024-5

Putinovi rodiče se vrátili do Petrohradu, který byl už v té době přejmenován na Leningrad, v roce 1932 a nastěhovali se do Petěrgofu. Zde měli polovinu menšího domu a tehdy byli pyšní na to, jak se zařídili. Matka začala pracovat v jednom z místních závodů, otce však brzy povolali do armády a několik let sloužil u ponorkové flotily. Jejich první syn umřel ještě před válkou, druhý se narodil v roce 1940.

Když začala velká vlastenecká válka, Putinův otec nastoupil jako dobrovolník do Rudé armády a byl zařazen do protidiverzního praporu na jednom z úseků Leningradské fronty. Válka připravila o život mnoho členů z rodin Putinových i Šelomových. Na frontě zahynuli dva bratři Putinova otce a ve své vesnici umřela po zásahu německou kulkou Putinova babička z matčiny strany. A to jsou jen nejbližší příbuzní. Putinovu matku s malým dítětem odvezl z Petěrgofu její bratr, námořní důstojník, který sloužil ve štábu Baltské flotily. Petěrgofu se zanedlouho zmocnila německá vojska a Leningrad byl obklíčen. V obleženém Leningradu se snažili zachránit děti tím, že je shromažďovali do dětských domovů. Putinův starší bratr zde však nakonec umřel na záškrť. První zimu při oblehání málem umřela hladem i matka. Marii Ivanovnu zachránil bratr tím, že jí dával potraviny ze svého přidělu. Putinův otec se účastnil bojů a záškodnické činnosti v týlu nepřítele. U Kingiseppu jejich 28-ti členná skupina padla do pasti a téměř všichni zahynuli. Ke svým se přes bažiny dokázali vrátit pouze čtyři vojáci. Ti byli okamžitě posláni do bojující armády na „Něvskij pjatačok“, malé předmostí při levém břehu Něvy. O všem, co se událo v zimě 1941/42 na tomto předmostí, vyprávěl otec synovi osobně a Vladimir si toto vyprávění dobře zapamatoval. *„Otce na tomto předmostí těžce ranili,“* vykládal o mnoho let později jeho syn. *„Byla to historie, kterou mi otec vyprávěl osobně. Spolu s dalším vojákem dostal za úkol zajmout „jazyka“.² Připlazili se k vojenskému krytu a zrovna se přichystali čekat, když vtom odtud nečekaně vyšel Němec. Nevěděl si rady ani on, ani oni. Němec se vzpamatoval dřív. Vytáhl granát, hodil ho na ně a klidně šel dál. Život je ve skutečnosti tak prostý. Němec byl zřejmě přesvědčen, že je zabil. Ale otec přežil, i když pravda, střepiny mu*

² zajmout „jazyka“ – vzít zajatce, který byl okamžitě podrobně vyslýchán

zpřelámaly nohy. Po několika hodinách ho naši odtamtud vytáhli do přední linie. Nejbližší nemocnice byla ve městě, a abyste ho tam dostali, museli byste ho táhnout přes celou Něvu. Všichni věděli, že je to sebevražda, protože tam ostřelovali každý centimetr. Ani jeden velitel by samozřejmě rozkaz dostat ho do nemocnice nevydal a dobrovolníci se nenašli. Otec už do té doby ztratil mnoho krve a bylo jasné, že brzy zemře, pokud ho tak nechají. Vtom na něho náhodou narazil jeden voják, jeho bývalý soused z domu. Všechno pochopil, bez zbytečných řečí naložil otce na sebe a táhl ho po zamrzlé Něvě na druhou stranu. Byli ideální cíl, a přesto přežili. Soused dotáhl otce do nemocnice a vrátil se do přední linie. Řekl jen, že už se více neuvidí. Očividně nedoufal, že na tomto předmostí přežije, a domníval se, že i otec má malou šanci. Ale otec se z toho vyškrábal. V nemocnici strávil několik měsíců a tam ho našla matka. Chodila za ním každý den. A co znamená chodila? Sama byla napůl živá. Otec viděl, v jakém je stavu a potají před sestrami jí začal dávat svoje jídlo. Ale pozornost lékařů upoutalo to, že ztrácí z hladu vědomí. Když objevili příčinu, pokárali je a dokonce přestali matku na čas k otci pouštět. Nakonec přežili oba. Jenom otec následkem tohoto zranění celý život kulhal... I soused přežil. Po skončení blokády odjel do nějakého jiného města. S otcem se náhodou potkali v Leningradu o dvacet let později. Dovedete si to představit?“

Putinův otec byl demobilizován až po válce a začal pracovat v Jegorovově vagonce v Leningradu. Petěrgof byl zbořen a závod přidělil Putinovým pokoj v komunálním bytě s více nájemníky v obyčejném petrohradském domě v Baskovově ulici, v centru města. Na dvoře byla studna, pokoj se nacházel ve čtvrtém poschodí a nebyl zde výtah. Zde strávil Vladimir Putin spolu s rodiči prvních dvacet let svého života. Žádné významné události se během těchto let ani v Leningradu, ani v životě Putinových neodehrály. Otec odcházel do závodu brzy ráno a vracel se pozdě večer. Byl nejen členem KSSS, ale i předsedou dílenské stranické organizace. Když se Vladimir Putin narodil, jeho matka spolu se sousedkou, „babkou Aňou“, ho vzaly a pokřtily potají, aby o tom otec nevěděl. Volod'a vyrůstal v silného a chytrého chlapce. Později vzpomínal: „V dětství mě rodiče moc přísně nekontrolovali. Veškerý čas jsem trávil venku. Chodit ale někam daleko mně rodiče samozřejmě nedovolovali... Otec se o mě v zásadě

nezajímal. Staral se, aby se nestalo nic v rodině, ani se mnou. Matka mi věnovala velkou pozornost: vyprávěla mi pohádky, různé příběhy, chodila se mnou na procházky. Když už jsem byl potom starší, procházel jsem se samozřejmě sám, nebo spíše pobíhal po dvoře a kůlnách, ve kterých bylo dříví. Když jsem šel poprvé do školy, vzpomínám si, že mě rodiče přivedli k budově s květináčem v ruce. Nižší třídy si prakticky nepamatuji. Učitelku Tamaru Pavlovnu si přirozeně pamatuji, ale že by se v tomto období událo něco zvláštního, to ne.“

První učitelkou Vladimira Putina byla Tamara Pavlovna Čižovová, prostá šestadvacetiletá ruská žena. Vychovávala ji babička, neměla rodiče a absolvovala v Leningradě pedagogickou školu. Podle Olega Blockého začala v roce 1958 Tamara Pavlovna pracovat v Leningradě ve škole číslo 193 a v roce 1960 dostala svoji třídu, kterou poprvé učila až do konce povinné školní docházky. Právě do této třídy 1. B přišel i téměř osmiletý chlapec Vladimir. Podle vyjádření těch, kdo pracovali s Čižovovou, měla děti ráda a zřídka na ně zvyšovala hlas. Jeden z jejích žáků vzpomínal na svojí první učitelku takto: *„Tamara Pavlovna byla obyčejná ruská žena. Byla velmi mírná a pozoruhodně důvěřivá. Tamara Pavlovna všechny o víkendu sebrala a přivezla na Ozerki, kde žila. Tam jsme jezdili na lyžích. Pak nás všechny ze třídy přivedla domů, nalévala nám čaj, dokud nám neuschlo oblečení. Byl to velmi pozoruhodný a starostlivý člověk.“*

Podle samotného Vladimira Putina ho do dvanácti let vychovávala matka, škola a ulice, vliv ulice byl nejsilnější. Ze svého dětství si dobře pamatuji a znám jako své boty leningradské a moskevské ulice a jejich dvorky z počátku a poloviny třicátých let dvacátého století. Ve čtyřicátých letech, kdy jeden z moskevských dvorků byl „školou života“ pro Jurije Lužkova, se moc nezměnily. A nezměnily se ani na konci padesátých let, kdy stejnou školou, avšak na leningradském dvorku, procházel mladý Vladimir Putin. Ulice vyžadovala od dětí sílu a schopnost nedat se, ale vedla je i k soudržnosti a poskytovala jim ochranu a podporu, když bylo potřeba. O lekcích, které Putin dostal v prvních konfliktech a rvačkách, mluvil později velmi často. *„Ulice byla mojí hlavní ‚univerzitou‘“, „dostal jsem lekce a vyvodil si závěry“, „nemůžete člověka urážet jen tak“, „v každém případě, i když máte pravdu, nebo ne, musíte být silný, abyste*

měl možnost reagovat“, „vždy je potřeba být připraven okamžitě na urážku odpovědět.“ Okamžitě „musíte jít v jakékoli rvačce až do konce a bít se, jako kdyby to byl boj poslední“, „nesmíte se do ničeho míchat, aniž by to bylo krajně nezbytné“, „pokud se to ale přesto stane, musíte vycházet z toho, že není cesty zpět“, „není potřeba nikoho zastrašovat.“ „Prát se jsem se musel opravdu často,“ k tomu všemu dospěl Putin. „Proč? To už si teď nepamatuji. Byly to nějaké dětské důvody. Přitom ale mohu říci, že jsme nebyli chuligáni. Byli jsme sice pěkní uličníci, ale žádní kriminálníci. Samozřejmě že se mezi námi někteří z těch kriminálníků i pohybovali. S námi ale nic společného neměli. Stejně jako my s nimi. Mimochodem nikdy jsme u sebe neměli nože ani kovové boxery. Ty měli zločinci se záznamy v trestním rejstříku. My jsme si raději vyjasňovali vztahy v čestném pěstním souboji a ve rvačce jsme nikdy podle metody nepoužívali.“ Ve třicátých letech byly mravy na ulici tvrdší a mnoho obyčejných chlapců muselo mít v kapse doma vyrobeného olověného boxera.

Druhou učitelkou, kterou si Putin dobře zapamatoval, byla Věra Dmitrijevna Gurevičová, učitelka němčiny a zároveň jeho třídní učitelka od páté do osmé třídy. Sama po několika desítkách let vzpomínala: „Seznámili jsme se, když byl Volod'a ještě ve čtvrté třídě. Jejich učitelka, Tamara Pavlovna Čižovová, mě poprosila: ‚Věro Dmitrijevno, vezměte si moji třídu. Jsou to docela hodné děti.‘ Někdy jsem k nim chodila na vyučování a kromě toho jsem zorganizovala kroužek němčiny. Zajímalo mě, kdo přijde. Přišlo asi deset až dvanáct dětí. Tamara Pavlovna se mě potom ptala: ‚Kdo tam byl?‘ Odpověděla jsem jí: ‚Nataša Soldatovová, Volod'a Putin...‘ Podivila se: ‚I Volod'a? To bych od něj nečekala.‘ A on přitom projevoval na hodinách velký zájem...“

„V páté třídě se Volod'a dostal ke mně. Tehdy se ještě příliš neprojevoval, ale já jsem cítila, že má v sobě potenciál, energii a charakter. Viděla jsem z jeho strany velký zájem o jazyk a snadno se učil. Měl výbornou paměť a bystrou mysl. Pomyslela jsem si, že z tohoto chlapce něco bude. Rozhodla jsem se, že mu budu věnovat více pozornosti a nebudu mu dávat možnost stýkat se s chlapci ze dvora. Volod'ova matka byla velmi mírný člověk, dobrosrdečná, spolehlivá, laskavost sama. Jen aby se měl Volod'a dobře a nic mu nechybělo. Nebyla to velmi vzdělaná

žena. Nevím, jestli vychodila pět tříd. Tatínek pracoval jako mistr v závodu. Měli ho velmi rádi, vážili si ho a on do toho dával tolik, kolik bylo potřeba. Doma byl vážný, nekompromisní a působil tak trochu nazlobeně. Když jsem k nim poprvé přišla, vyděsilo mě, jaký je to přísný člověk. Ovlivnit Volod'u jsme ale tehdy nijak zvlášť nemohli. Volod'a se náhle změnil sám až v šesté třídě. Očividně si dal za cíl, že se polepší. Pravděpodobně pochopil, že v životě je potřeba se o něco snažit. Začal se učit bez trojek a to se mu snadno dařilo. Tehdy ho konečně přijali do pionýrské organizace. Konalo se to v Uljanovce a bylo to velmi slavnostní. Šli jsme na exkurzi do Lenina domku a hned vedle se skládal pionýrský slib. Brzy nato se stal předsedou rady oddílu.“

Vladimir Putin přiznává, že od dětství pociťoval sklon k nezávislosti a k neformálnímu vedení. *„Škola byla vedle mého dvora, ten dvůr byl pro mě spolehlivé zázemí a to mi pomáhalo. Nesnažil jsem se velet. Důležitější pro mě bylo uchovat si nezávislost. Kdybych to srovnal s životem dospělých, tak úloha, kterou jsem tehdy hrál, se podobala moci spíše soudní než výkonné. Potom jsem si ujasnil, že tady mi zvyky z party ve dvoře nebudou stačit, a začal jsem sportovat. Ale ani tenhle zdroj udržování vlastního tak říkajíc statutu mi nevystačil nadlouho. Bylo zapotřebí se také dobře učit. Až do šesté třídy jsem se upřímně řečeno učil jen z musu.“³*

Největší vliv na třináctiletého Putina začal mít sport sám o sobě a příklad a lekce trenéra z tělovýchovné jednoty Trud Anatolije Semjonoviče Rachlina. K sportu tíhnul Vladimir Putin celý život a některé z jeho druhů ovládá velmi dobře až doposud. *„Sportovat jsem začal v nějaký deseti nebo jedenácti letech. Jakmile jsem zjistil, že samotná povaha rváče nestačí na to, abych byl první v partě i ve školě, rozhodl jsem se jít do boxerského oddílu. Tam jsem ale dlouho nevydržel. Hodně brzy mi přerazili nos. Bolelo to hrozně, na špičku nosu jsem si nemohl sáhnout. Ale k doktorovi jsem nešel, i když mi všichni říkali, že to chce operaci. Řekl jsem: ‚Proč, však to sroste samo.‘ Opravdu srostlo, ale všechna chuť do boxování mě přešla. A tak jsem se rozhodl pro zápas a vybral jsem si*

³ DVOŘÁK, Libor. *Putin: z první ruky*. Praha: Práh 2000, s. 18 ISBN 80-7252-024-5

*sambo. Zápas byl v té době vůbec populární. Přihlásil jsem se do oddílu kousek od nás a začal jsem trénovat. Byla to skrovná tělocvična, patřící sportovní jednotě Trud. Měl jsem tam moc dobrého trenéra, Anatolije Semjonoviče Rachlina. Ten věnoval své práci celý život a dodnes trénuje žáky. Trenér sehrál v mém životě asi rozhodující úlohu. Kdybych nezačal sportovat, kdoví, jak by se to všechno vyvinulo dál. Právě Anatolij Semjonovič mě doopravdy vytáhl z party, a v té, to musím upřímně říct, nebyly zrovna nejlepší poměry. A tak jsem nejdřív trénoval sambo a pak přišlo judo. Trenér rozhodl, že bychom měli dělat judo, a celá naše skupina přešla na nový druh zápasu. Judo, to není jenom sport, to je filozofie. Je to úcta ke starším i k soupeři, nejsou tam slabí. Všechno v judu, počínaje rituálem a konče drobnostmi, v sobě nese nějaký výchovný moment. Vyjdete na tatami a jeden druhému se ukloníte... A přitom byste mohli místo všech úklon rovnou vzít soupeře po hlavě. S těmi lidmi, se kterými jsem tehdy trénoval, se dodnes přátelím.*⁴ Už tehdy bylo v samotném Putinovi něco přitažlivého. I učitelka Věra Gurevičová, i trenér Anatolij Rachlin chodili k Putinovým a stali se přáteli rodiny svého svěřence. Vztah nebyl přerušen ani později, a to se nestává často. Sám Rachlin si svého svěřence zapamatoval velmi dobře a považuje ho za jednoho z nejlepších. Později vzpomínal: „*Volod'a přišel na sambo na konci podzimu bez jakýchkoli sportovních návyků. Postupně se však, od tréninku k tréninku, začal rozvíjet. Už tehdy měl několik úžasných vlastností. První z nich byl intelekt, který se v něm od začátku projevoval. Druhá byla cílevědomost. Dával si cíle a bezpodmínečně je plnil, dokonce už ve třinácti letech. Třetí byla veliká pracovitost. Trénoval vždy s plným nasazením. Podotýkám, že už tehdy v dětství byl inteligentní. To se hned pozná: podle výrazu očí, řeči, nenápadného chování a toho, jak se člověk obléká. Na Putinovi bylo okamžitě vidět, že se o sebe stará. Je to altruista. Podle mého názoru dokonce i dnes trénuje ve svém starém kimonu, které už má mnoho let. Putin se nikdy neposmíval slabším dětem. Jeho samostatnost se projevovala v tom, že měl na vše svůj názor. Buďto s někým nebo s něčím souhlasil nebo nesouhlasil, ale vlastní názor měl vždy. Přitom se ale nikdy nehádal tak, že by nad sebou ztratil kontrolu, a nesnažil se nikomu nic dokázat.*

⁴ DVOŘÁK, Libor. *Putin: z první ruky*. Praha: Práh 2000, s. 20–21 ISBN 80-7252-024-5

Měl v sobě vnitřní pocit důstojnosti. Děti se k němu chovaly dobře. Mnohým v oddílu dávali různé přezdívky, ale Putin přezdívku neměl. Děti si Volodi vážili, přestože vysloveně neformálním vůdcem nebyl. Volod'a byl ke všem stejně vnímavý a nikdy nikoho neurážel. Za celé roky, co trénoval, si nepamatuji, že by měl s dětmi nějaký konflikt. Na žíněnce však byl Putin nekompromisní. Jakmile šel do souboje, úplně se změnil. Proměnil se v pardála, který bojuje do poslední vteřiny. Když duel skončil, znovu se před tebou ocitl hodný, dobrý a inteligentní člověk. To považuji u člověka za největší umění – na žíněnce se proměnit v bojovníka a pak, po souboji, se vrátit do rozpoložení filozofa, myslitele. Na soutěžích bojoval Putin ve všech soubojích s plným nasazením, na sto a více procent. Buď se mu dařilo, nebo nedařilo, ale všechny souboje probíhaly, jako by byly poslední. Je to člověk, který se umí ovládat, a to je v něm zakořeněno už od dětství. Samozřejmě že Volod'a nevyhrál všechny souboje. Sport je sport. Když ale prohrával, choval se velmi klidně. V takových chvílích bylo poznat Volod'ův vnitřní stav podle tváře velmi těžké. Putin se vyznačoval nebojácností, rychlostí, zkrátka úžasnou rychlostí a neobyčejnou vytrvalostí. V roce 1969 Volod'a dosáhl prvního mistrovského stupně v sambo a na juniorském mistrovství v Leningradu obsadil druhé místo. Když mluvíme o Putinovi, musíme brát vždy v úvahu to, že zejména on sám sebe vychovával, formoval, snažil se být nejen dobrým sportovcem, ale na prvním místě i člověkem i osobností. Vždyť pokud se v určitém věku chlapec nezačne formovat sám, nikdy nevyroste ve vyrovnanou osobnost. Myslím si, že Volod'a si začal klást jasné cíle a určovat orientaci ve třinácti čtrnácti letech. Charakter a vyrovnanou osobnost si Putin zformoval sám, a podle mého názoru, se mu to podařilo.“ Tato charakteristika od zkušeného sportovního pedagoga objasňuje mnohé i o Putinovi jako prezidentovi.

Ve věku třinácti čtrnácti let, a ještě více pak v patnácti šestnácti probíhá v myslí a duši dospívajícího aktivní výběr povolání, který ovlivní jeho budoucnost. V té době ukončil Vladimir Putin ve škole číslo 193 osmou třídu. Tato škola byla tehdy osmiletá a většina třídy, kterou vedla Věra Gurevičová, přešla do deváté třídy na školu číslo 197 v ulici Petra Lavrova. Avšak Putin a několik jeho kamarádů – Vjačeslav Jakovlev, Vladimir Renzin a také Lena Grjaznovová, se kterou Volod'a jednou tancoval na večírku, se rozhodli přejít

na vzdálenější školu číslo 281 se zaměřením na chemii. To překvapilo jeho učitelku, která věděla, že se Putin vůbec nezajímal ani o chemii, ani o exaktní vědy celkově. Nehledě na to, že si její svěřenec vybral zcela nehumanitní obor, i nadále docházela k Putinovým domů a učila ho německou konverzaci. V nové škole si Putina zapamatovali méně. Nevykonával zde žádnou veřejnou činnost a dával přednost lekcím ve svém sportovním klubu. Z učitelů na škole měl ze všeho nejraději učitele literatury Michaila Illarionoviče Děmenkova, který na svých hodinách zacházel daleko za hranice školních osnov, mluvil dokonce o Solženicynovi a nechával žáky číst knihu Viktora Někrasova V stalingradských zákopech. Putin pracoval aktivně i na hodinách dějepisu a němčiny. Z chemie však u něho většinou převládaly známky jen dostatečné.

Když Volod'a přemýšlel o svém budoucím povolání, uvažoval o těch, která vyžadují sílu, vytrvalost a statečnost: pilota, námořníka, ale nejvíce ze všeho rozvědčíka. O motivech a podnětech takového výběru později řekl následující: *„Ještě než jsem dokončil školu, přál jsem si pracovat v rozvědce, ale zdálo se mi to nedosažitelné jako let na Mars. Četl jsem knížky a sledoval filmy. Tyto knížky a filmy sehrály svoji úlohu, zejména kniha a film „Štít a meč“. Nejvíce mě překvapilo, jak malou silou, doslova silou jednoho člověka, můžete dosáhnout toho, čeho nemohly dosáhnout celé armády. Jeden rozvědčík rozhodoval o osudech tisíců lidí. Tak jsem to alespoň chápal. Už mě žádná Akademie civilního letectví nezajímala. Svůj výběr už jsem udělal.“* Na povolání a práci rozvědčíka však bylo potřeba se nějak připravovat. Putin se rozhodl zeptat se na to přímo tam, kde se rozvědkou zabývali profesionálně, v Leningradské oblastní správě KGB. Budova této správy se nacházela na Litějně třídě. Později Putin vzpomínal: *„Abych zjistil, jak se stát rozvědčíkem, šel jsem někdy na začátku deváté třídy do kanceláře správy KGB. Přišel ke mně nějaký chlap a kupodivu mě vyslechl. ‚Chci u vás pracovat,‘ začal jsem. ‚Výborně, ale je zde několik háček.‘ ‚Jakých?‘ ‚Zprv,‘ řekl, ‚iniciativní lidi nebereme. Zadruhé, k nám se můžeš dostat po vojně nebo po jakékoli civilní vysoké škole.‘ Přirozeně jsem se zajímal: ‚Po jaké vysoké škole?‘ Odpověděl: ‚Po jakékoli.‘ Už se mě chtěl očividně zbavit. A já na to: ‚Ale upřednostňujete nějakou?‘ ‚Právníckou.‘ ‚Chápu.‘ A od té doby jsem se začal připravovat na právníckou fakultu Leningradské univerzity. Nikdo*

už mě nemohl zastavit. Pravda, rodiče to nemohli hned pochopit. Byl jsem v těžké situaci. Otec byl velmi nekompromisní člověk. Já jsem si však pevně stál na svém a řekl jsem, že jsem se definitivně rozhodl. Je fakt, že vojnou mě rodiče a trenéři strašili ještě dlouho, nechápali ale, že by mi vojna vůbec nevadila. Samozřejmě by to prodloužilo a zkomplikovalo moji životní cestu, ale neodvádělo mě to od mého směru.“

Školu číslo 281 v Leningradě dokončil Putin v roce 1970. Jeho spolužáci se tehdy rozešli různé vysoké školy a jen s některými z nich si Putin později udržel nějaký kontakt. Avšak po tom, co byl zvolen ruským prezidentem, ruští žurnalisté vysledovali cesty téměř všech spolužáků hlavy státu, včetně školy číslo 193. Nejúplnější přehled je možné najít v týdeníku *Sobesednik*. Už v roce 2000 se absolventi třídy 10. B rozhodli, že si udělají sraz. Mnozí z nich se viděli poprvé po třiceti letech. Vladimir Putin tehdy přijet nemohl, a tak mu poslali telegram. Další rok se ale sám Putin setkal se svými spolužáky v Petrohradu na Kamenném ostrově. Bohužel ne v plné sestavě, do smlouvané restaurace přišlo jen osmnáct lidí. Ke svým spolužákům, stejně jako k partnerům na trénincích v oddílu džuda, byl Putin vždy vnímavý.

Volod'a neukončil školu s nejlepšími známkami, intenzivněji se zabýval těmi předměty, ze kterých musel skládat přijímací zkoušky na Leningradské státní univerzitě (LGU), a navštěvoval i přípravné kurzy. Zájem o přijímací zkoušky na právnickou fakultu byl v roce 1970 obrovský. V případě absolventů středních škol, kteří předtím nepracovali nebo nebyli na vojně, se na jedno místo hlásilo až čtyřicet uchazečů. Vladimir Putin prošel, dostal tři jedničky a jednu dvojku – ze slohové práce.

O svých prvních dvou letech na právnické fakultě LGU Putin sám hovořil velmi úsečně: *„Učil jsem se dobře. Ve veřejných funkcích jsem nebyl, ani v komsomolu. Na život stipendium nestačilo, a tak jsem byl na začátku rodičům na krku.“* Jak po ukončení prvního, tak po ukončení druhého ročníku v létě pracoval Putin ve stavební četě v republice Komi. Studenti si vydělávali tisíce rublů za jeden a půl měsíce a to na tu dobu nebyly malé peníze. Zbytek léta strávili u moře. První léto to bylo v Gagře v Abcházii. Domů se vraceli trajektem

přes Oděsu, potom vlakem za nejlevnější jízdenky do Leningradu. Vladimir Putin se na fakultě žádnou veřejnou činností nezabýval a dále se věnoval džudu, kde dosáhl nemalých úspěchů. Ve dvaceti letech se stal mistrem sportu v sambo a později i v džudu. Nyní se musel účastnit mnoha důležitých závodů. Některé ze soubojů si zapamatoval na celý život, ale stala se i neštěstí. Putinovým nejbližším přítelem na právnické fakultě se stal Volod'a Čeremuškin, seznámili se na přijímacích zkouškách. Putin přemluvil i Čeremuškina, aby začal chodit na tréninky džuda. Při nevydařeném pádu v jednom ze soubojů si Čeremuškin zlomil vaz. To ho paralyzovalo a během deseti dnů v nemocnici zemřel. Vladimir Putin byl otřesen, na pohřbu plakal a doposud lituje toho, že přivedl svého přítele k džudu. Sám však v trénincích a závodech pokračoval a během několika let se stal dokonce mistrem Leningradu. Další cesta vedla pouze mezi profesionály, ale Volod'a už měl jiné zaměstnání.

Z událostí svého studentského života si Putin pamatuje, jak náhle dostal první auto – záporožce. Matka nečekaně vyhrála toto auto v tehdy obvyklé loterii, kde los stál tři ruble a byly možné získat věcné i peněžní výhry. Auto stálo tři tisíce rublů, ale rodiče se rozhodli vzít si místo peněz věcnou výhru a darovat záporožce svému milovanému a jedinému synovi. Putin se naučil řídit rychle a jezdil autem všude, jak na univerzitu, tak na tréninky. „*Jezdil jsem jako blázen,*“ vyprávěl později Putin, „*ale zároveň jsem se pořád bál, abych auto nerozbil. Jak bych ho potom spravil? Později, když už jsem studoval ve škole pro rozvědčíky, napsali mi do jednoho posudku jako negativní rys: snížený práh vnímání nebezpečí. To bylo považováno za zásadní nedostatek. V kritických situacích jsem byl klidný, dokonce až přespříliš.*“

Ve třetím ročníku, v případě Putina ve dvaceti letech, byli všichni studenti právnické fakulty prakticky rozhodnutí o svém budoucím povolání. Právnická fakulta tehdy nabízela mnoho povolání a možností: advokacie, prokuratura, soudní systém, práce v stranických orgánech, vědecká práce v oblasti práva. Kdekdo samozřejmě pomýšlel i na práci v KGB, ale co se toho týče, zde přicházely nabídky ze samotné této organizace. Na univerzitě bylo zvláštní oddělení a zde se sestavovaly velmi podrobné posudky na každého studenta.

Pro většinu z nich to byly jejich první svazky, které později provázely téměř každého z nich až do konce života.

Vladimir Putin na právnické fakultě LGU pilně studoval a dále přemýšlel o práci v rozvědce. O tom vědělo jen několik jeho přátel, především ze sportovního oddílu. Jeden z nich, Vladimir Šestakov, později vzpomínal: *„V květnu červnu už na konci desáté třídy jsme byli na soustředění u Lenigradu a Volod'a trávil všechn svůj volný čas nad učebnicemi, důkladně se připravoval na zkoušky. Vlastně i předtím jsme mluvili o budoucnosti a on řekl, že se chystá výhradně na právnickou fakultu, protože chce jít po jejím absolvování k rozvědce.“* Další přítel, Viktor Borisenko, také vzpomínal: *„V Putinově chatě stál dokonce na stole portrét nějakého rozvědčíka. Nevzpomínám si, kdo tam byl vyobrazen, ale vím jistě, že to byl rozvědčík, protože mi o tom Volod'a sám řekl. To si pamatuji přesně.“* *„Byl to portrét,“* jak sám později Putin řekl, *„Jakova Karloviče Berzina.“* J. K. Berzin, neboli Kuzis Pēteris, byl ve dvacátých a třicátých letech známý čekista a rozvědčík, šéf zpravodajského oddělení Rudé armády a v letech 1936–1937 hlavní vojenský poradce republikánské armády ve Španělsku. Za stalinského teroru byl uvězněn a zastřelen. J. K. Berzin byl rehabilitován po XX. sjezdu KSSS a na konci šedesátých let se v tisku objevilo mnoho publikací o Berzinových hrdinských činech a osudu. Tyto publikace Vladimira Putina, tehdy školáka a začínajícího studenta, neminuly.

Své přání pracovat v rozvědce Putin před svým otcem neskrýval a Vladimir Spiridonovič tento výběr schválil. Pro práci v „orgánech“ se Putin v té době, tj. v sedmdesátých letech, hodil téměř dokonale. Byl z dělnické rodiny a v jeho záznamech osobních údajů žádné problémy nebyly. Neměl žádné zlozvyky a vážně se zajímal o sport. Byl důsledný, silný, mlčenlivý a spolehlivý. Přání pracovat v rozvědce se dalo stěží utajit před těmi, kdo pracoval ve zvláštním oddělení KGB pro nábor leningradských studentů. Jak se dostal k práci v KGB, popisuje sám Putin docela podrobně. V jednom ze svých prvních prezidentských interview vyprávěl: *„Celé ty roky na univerzitě jsem čekal, že si na mě vzpomene ten člověk, ke kterému jsem tehdy přišel do kanceláře KGB pro veřejnost. Ukázalo*

se, že na mě přirozeně zapomněli. Já jsem si ale pamatoval, že snaživce a dobrovolníky tam neberou, a tak jsem se jim nehlásil. Uplynuly čtyři roky a ticho. Řekl jsem si, že tím je to vyřízeno, a začal jsem se chystat na nástup hned na dvě možná místa – na speciální prokuraturu (ta dodneška vyšetřuje ve zvlášť střežených objektech) a advokaturu. To bylo prestižní umístění. Ale ve čtvrtém ročníku mě kontaktoval jeden člověk a pozval mě na schůzku. Neřekl mi sice, kdo je, ale já jsem nějak naráz všechno pochopil, protože mi povídá: „Jedná se o vaše budoucí umístění a já bych si s vámi na to téma chtěl promluvit. Nechtěl bych zatím upřesňovat, kam by to bylo.“ V tu ránu jsem si to dal dohromady. Když nechce říct, kam, znamená to, že tam.“⁵ Vladimir Putin dostal nabídku pracovat po ukončení LGU v orgánech KGB a tuto nabídku s radostí a zadostiučiněním přijal, nicméně onomu neznámému člověku o tom, že o této práci sní už od školy, neřekl.

Tím člověkem, který se vydal za Putinem a setkal se s ním ve vestibulu právnické fakulty, byl Dmitrij Gancerov. Pracoval ve zvláštním oddělení leningradské KGB, jehož úkolem byla „péče o vysoké školy ve městě“. Jeho setkání s Putinem přirozeně předcházela značná předběžná příprava a prověřování kandidáta. Ze stovky studentů vyšších ročníků dostalo nabídku jen několik lidí a velmi důležitá byla zejména první schůzka. Po ní mnozí z výběru vypadli. „Ale s těmi, kdo vyhovovali,“ vyprávěl o mnoho později Gancerov, „začali spolupracovat těsněji. S Putinem jsem se začal scházet někdy od ledna roku 1974. Velmi se mi zalíbil, a to neříkám proto, že je nyní prezidentem. Ne. Putin nebyl zručný, ale byl energický, hbitý a odvážný. A hlavně, dokázal rychle navázat potřebný kontakt s lidmi. Bez této vlastnosti nemá člověk v KGB co dělat, už vůbec ne v rozvědce.“ Schůzky se pak s Putinem konaly jednou nebo dvakrát za měsíc a bylo to kvůli různým záminkám. Určitá příprava probíhala na obou stranách. Konečné rozhodnutí bylo přijato v březnu roku 1975, tj. několik měsíců před dokončením právnické fakulty. Putinovi to sdělili už oficiálně. Oslavil to se svým přítelem ze školy Viktorom Borisenkem. Ten na to později vzpomínal: „Byl jsem doma a najednou přijde Volod’a a povídá: ‚Pojd’me.‘ ‚Kam a proč?’ ptal

⁵ DVOŘÁK, Libor. *Putin: z první ruky*. Praha: Práh 2000, s. 36 ISBN 80-7252-024-5

jsem se. Nic mi nevysvětlil. Sedli jsme do jeho auta a jeli. Přijeli jsme k restauraci s kavkazskou kuchyní, která se v té době nacházela vedle Kazaňského chrámu. Šli jsme do ní.

Nechápal jsem, co se stalo. Vzbudila se ve mně zvědavost a snažil jsem se to pochopit. Když budu předbíhat, řeknu vám, že jsem ničemu nerozuměl. Bylo mi jasné pouze to, že se stala nějaká neobyčejně důležitá událost. Putin mi ale o tom nic neřekl. Ani nenaznačil. V tu chvíli byl Volod'a velmi slavnostní. V jeho životě se událo něco velmi důležitého. Pěkně jsme si poseděli a popovídali a také jsme něco vypili. Velmi, velmi mě překvapilo, že Volod'a toho dost vypil a sedl za volant. Do té doby si nic takového nedovolil. Až poté jsem pochopil, že takovýmto způsobem se mnou můj kamarád oslavil přijetí do práce v KGB. "

V sedmdesátých letech měly orgány KGB u různých vrstev společnosti různou reputaci. Odhalení stalinských represí, mučení, strašného systému GULAGu, všeobecného donášení, teroru a útlaku a také genocidy. To vše se dostalo do povědomí pouze malého okruhu lidí. Tehdy jsem psal svoji knihu o Stalinovi a stalinizmu, opíral jsem se o ústní vyprávění a materiály samizdatu, a mohl jsem ji vydat pouze v zahraničí. A. I. Solženicyn směl vydat svá nejdůležitější díla také jen v zahraničí. Určitá „obleva“, co se tohoto týče, v SSSR skončila už ve druhé polovině šedesátých let. Disidentské hnutí nebylo početné a v Leningradu se projevovalo mnohem méně aktivně než v Moskvě nebo Pobaltí. Na druhou stranu byla vedena masivní propaganda práce čekistů, zejména rozvědky. Čtyřdílný film „Štít a meč“ podle románu V. Koževnikova se na plátnech objevil už v roce 1968, kdy byl Putin v deváté třídě desetileté střední školy. Nejproslulejší špiónský seriál „Sedmnáct zastavení jara“ se na televizní obrazovky dostal v roce 1973 a Putin ho sledoval už po nástupu do čtvrtého ročníku právnické fakulty LGU.

„Copak jste o nezákonných represích nevěděl?“⁶ zeptali se Putina v jednom z rozhovorů v roce 2000. „Nějak dopodrobna vlastně ne,“⁷ odpověděl

⁶ DVOŘÁK, Libor. *Putin: z první ruky*. Praha: Práh 2000, s. 36 ISBN 80-7252-024-5

⁷ DVOŘÁK, Libor. *Putin: z první ruky*. Praha: Práh 2000, s. 36 ISBN 80-7252-024-5

Putin. „Ano, samozřejmě, měl jsem povědomí o kultu osobnosti, o tom, že lidé strádali a že pak nastalo odhalení kultu osobnosti. Ale to jsem byl ještě klučina. Když jsem se dostal na univerzitu, bylo mi osmnáct let, když jsem jí zakončil, bylo mi třidvacet. Bez jakéhokoliv přehánění jste mě mohli považovat za vydařený produkt patriotické výchovy sovětského člověka.“ „Ale kdo chtěl vědět, věděl všechno,“ ohradili se na Putina. „Žili jsme přece v totalitním státě. Všechno bylo uzavřené. Jak hluboký ten kult osobnosti byl, jak závažný, to jsem si ani já, ani nikdo z mých přátel neuvědomovali. Takže k orgánům jsem nastupoval s romantickými představami.“⁸

⁸ DVOŘÁK, Libor. *Putin: z první ruky*. Praha: Práh 2000, s. 36 ISBN 80-7252-024-5

Kapitola druhá

PRVNÍ ROKY V ROZVĚDCE

Zaměstnání rozvědčík

Za začátek práce Vladimira Putina v orgánech KGB SSSR se považuje březen roku 1975. Za konec srpen 1991, kdy po krachu puče zorganizovaného Státním výborem pro výjimečný stav odešel z KGB a přestal zde dostávat výplatu. Samotný fakt, že se prezidentem Ruské federace stal profesionální rozvědčík, nemá v ruské historii precedens. Nesvědčí pouze o mimořádných schopnostech Putina jako člověka a později i jako politika, ale i o strastiplné situaci, ve které se Rusko v roce 1999 ocitlo. Putin samozřejmě není prvním pracovníkem „orgánů“, který měl v systému sovětské nebo ruské státní moci úspěšnou kariéru. Jevgenij Primakov byl více než čtyři roky v čele Služby zahraniční rozvědky SSSR a Ruska a na tuto práci je velice pyšný. Na různých postech FSB pracoval jeden z ruských premiérů Sergej Stěpašin. Po dobu patnácti měsíců se v čele SSSR a KSSS nacházel Jurij Andropov, který v letech 1967 – 1982 vedl KGB SSSR. Avšak Andropov a Primakov byli politici a je nikdo nepřipravoval na profesionální práci v tajných službách. Stěpašin započal svoji vojenskou kariéru jako pracovník politických orgánů u policie. Vladimir Putin je první profesionální rozvědčík, který se v Rusku dostal až na post hlavy státu. Ze zahraničních precedentů tohoto typu je možné jmenovat pravděpodobně pouze bývalého izraelského premiéra Jicchak Šamir, který pracoval nejen jako profesionální rozvědčík, ale byl považován za teroristu. George Bush starší, čtyřicátý první prezident USA, zaujímal v letech 1976 – 1977 post ředitele CIA. Byl ale také politikem, ne rozvědčíkem z povolání. V SNS lze v tomto ohledu zmínit Gejdar Alijev, prezidenta Ázerbajdžánu, který se dostal v KGB SSSR z pozice nižšího důstojníka až na generálmajora a hodně pracoval právě v rozvědce.

Jak se dalo očekávat, pro mnohé Putinovi odpůrce se právě jeho dlouholetá práce v KGB a sovětské zahraniční rozvědce stala snad dokonce hlavním důvodem pro kritiku. Už v srpnu roku 1999 umístil populární časopis *Itogi*

na svoji obálku fotografie Jurije Andropova a Vladimira Putina se slovy: „V Rusku nastalo období čekistů. Kreml chce v Putinovi najít ‚nového Andropova‘, příznivce tvrdé disciplíny a drastických opatření.“ „Tajné služby obsadily administrativu Kremlu a Bílého domu,“ psala *Novaja gazeta*. „Car Boris (Jelcin – pozn. překl.) předal stát do rukou ochranky.“

Na konci března roku 2000 skupina ruských ochránců lidských práv, vedená Jelenou Bonnerovou a Vadimem Belocerkovským, uveřejnila v některých ruských a západních novinách „Výzvu veřejnosti a vládám demokratických zemí“, ve které se prohlašuje, že zvolení plukovníka KGB/FSB Vladimira Putina na post prezidenta povede v Rusku nevyhnutelně k obnově „modernizovaného stalinizmu“. „*Kdo by si v roce 1990 představil,*“ vykřikoval politolog z petrohradského kádru strany „Jabloko“ Boris Višnějvskij, „*že se v roce 2000 stane národní modlou bývalý plukovník KGB, člověk, který strávil v Lubjance svá nejlepší léta.*“ K tomuto souboru výčitek se přidal dokonce lídr Komunistické strany Ruské federace (KSRF) Gennadij Zjuganov, který několikrát vyzval voliče, aby nepodporovali KGB, ale KSRF. List *Sovětskaja Rossija* uveřejňoval na svých stránkách kýmisi vymyšlené historky o tom, že mladý pracovník KGB Putin rozháněl v Leningradu demonstraci disidentů a byl odborníkem na „techniku dezinformace obyvatelstva“. I když v menší míře, přesto se Putin s výtkami, že přišel z KGB, setkával v letech 2001–2007 jak v západním, tak v ruském tisku. „Bývalý špion KGB“ – takové označení se objevovalo v různých zahraničních publikacích Anny Politkovské, slavné novinářky, která se jak k Putinovi, tak k celé společnosti okolo ruského prezidenta stavěla krajně nepřátelsky.

Není nic překvapivého na tom, že nejen sovětské, ale i současné ruské tajné služby Západ a část ruské společnosti odsuzuje a odvolává se přitom na doby stalinského teroru a GULAGu, na charakter politického pronásledování a lékařské péče ve věznicích v letech 1960 – 1970. To není jen mylný nebo předpojatý názor, je to součást protiruské propagandy, která ignoruje prostou skutečnost, že i do systému KGB SSSR patřily mnohé tajné služby, které jsou pro každý demokratický stát nezbytné i dnes. Jsou to pohraniční vojska, jednotky boje proti terorismu, rozvědka a kontrarozvědka, zvláštní spojení, ochrana zvláště

důležitých objektů apod. Vladimir Putin pracoval v rozvědce, ne v kárných orgánech totalitního státu, přesto však tento fakt mnozí z jeho nepřátel důsledně ignorovali. Přesto jsou důstojníci rozvědky téměř ve všech zemích světa považováni za elitu důstojnického sboru. Osobitý kult rozvědky dlouho existuje ve Velké Británii. V období druhé světové války pracovali v britské rozvědce budoucí spisovatelé Graham Greene a Le Carré, ale i budoucí historik Robert Conquest. Anglický rozvědkář Thomas Edward Lawrence, jenž ve dvacátých letech působil v arabských zemích, je v Anglii považován za národního hrdinu. Dokonce i fiktivní rozvědkář a „agent 007“ James Bond, kterého vymyslel spisovatel Ian L. Fleming, se stal v Británii vzorem hrdiny a džentlmena. Dnes je tato postava součástí britské masové kultury.

Tento kult rozvědky je příznačný, i když v menší míře, i pro další evropské státy. Velmi nápadný je v Izraeli a reputace rozvědky a kontrarozvědky je velmi vysoká i ve Spojených státech amerických.

Je těžké pochopit historii válek v devatenáctém a dvacátém století a historii všech světových konfliktů minulého století, aniž bychom zkoumali činnost výzvědných služeb proti sobě bojujících stran. I dnes je ale bez rozvědky těžké zachovat a podporovat mír mezi velkými státy a mezi předními regionálními mocnostmi. Všude jsou důstojníci rozvědky připravováni velmi důkladně. V sovětském svazu musel mít důstojník rozvědky prakticky dvě vysokoškolská vzdělání a plynule ovládat jeden cizí jazyk (u Putina to byla němčina). Protože se zaměřoval na Německo, musel znát život a zvláštnosti obou německých států do nejmenších detailů.

Profesionální rozvědkář musí umět pracovat samostatně a cítit se přirozeně a svobodně v jakémkoli prostředí, musí být nenápadný a mít pod kontrolou své chování i chování lidí kolem. Profesionální rozvědkář musí být nejen chytrý, ale i velmi spolehlivý člověk. Ne nadarmo se říká: „S ním můžeš jít i do lví jámy rozvědky.“ Dále také nemůže být domýšlivý, neusiluje o slávu a jeho úspěchy se téměř vždy utajují a jsou anonymní. Jeho skutečné jméno může být dlouho skryto pod pseudonymy. Dokonce i v muzeu zahraniční rozvědky v Jaseněvu se mohou

jména význačných sovětských a ruských rozvědčků objevit pouze až mnoho let po jejich smrti.

Osobní skromnost je rozvědčkův štít. Další nezbytnou součástí jeho povolání je vynikající zdraví, musí snášet velký stres a neustále kontrolovat situaci. Lze předpokládat, že profesionální rozvědčík se staví jinak k mnohým nedostatkům a dokonce neřestem lidí, kteří se nachází mimo rozvědku, než profesionální prokurátor nebo vyšetřovatel. Konec konců tyto nedostatky usnadňují nábor výzvědné služby, bez kterého by byla rozvědka téměř neuskutečnitelná.

Je naprosto pochopitelné, že pracovník rozvědky musí umět rychle vyhodnotit a analyzovat získanou informaci, v případě nebezpečí je povinen na ní efektivně a adekvátně reagovat, o pohotovosti a volných vlastnostech není potřeba hovořit. Je velmi důležité, aby rozvědčík bral svoji práci nejen jako věc cti, neboť ne všechny způsoby rozvědky jsou zvenčí posuzovány jako úplně čestné, ale i jako povinnost. Stejně jako pohraničník nebo člen protiteroristické jednotky pracuje vždy rozvědčík jako za bojových podmínek, a přitom nejčastěji anonymně. Je to „voják na neviditelné frontě“ nebo dokonce „rytíř pláště a dýky“, přičemž slovo „rytíř“ zde není nadarmo. Další vlastností důstojníka obecně a důstojníka rozvědky obzvláště, kterou v jednom ze svých interview zmínil sám Putin, je lhostejnost k privilegiím a materiálnímu bohatství různého druhu, které pokaždé přesahuje to, „co je nezbytné.“

„*Důstojník*,“ řekl Putin, „*je zpravidla nezištný člověk.*“ Samozřejmě je zde řeč o možnostech, které pro formování osobnosti představuje práce v rozvědce, a o požadavcích, které na člověka tato služba klade. Zdaleka ne všichni lidé, kteří se dostali do rozvědky, tyto možnosti využili a zdaleka ne všichni odpovídali těmto požadavkům. A to už nemluvím o zrádcích, kterých bylo v rozvědce docela hodně. Avšak Putin, jak dosvědčili mnozí lidé, kteří ho znali už dávno, byl velmi nadějný i jako frekventant, i jako důstojník elitní tajné služby. Na otázku ohledně své práce v rozvědce Putin odpovídal obvykle krátce: „*Pracoval jsem v politické rozvědce,*“ nebo „*Byl jsem odborník na práci s lidmi.*“

Sám Putin své služby v rozvědce nikdy nelitoval a často se odvolával na slova Henryho Kissingera o tom, že „všichni slušní lidé začínali v rozvědce“. Před setkáním hlav států a vlád v Janově položil na tiskové konferenci jeden italský novinář Putinovi následující otázku: „*Pane presidente, chtěl bych Vám položit poslední otázku, která pro Vás možná bude příliš osobní. Dnes jste ruským prezidentem, jak přesto hodnotíte svou zkušenost s prací v KGB? Berete ji jako kladnou nebo zápornou? Škodí Vaší práci nebo pomáhá?*“ Vladimir Putin odpověděl: „*Je to dobrá zkušenost. Pracoval jsem především v rozvědce. Ukončil jsem školu pro rozvědky, prakticky ihned mě poslali k zahraniční rozvědce a pracoval jsem v zahraničí. Práce v rozvědce je především informační a samozřejmě velmi rozšiřuje obzor. Poskytuje dobré návyky, jak pracovat s lidmi. V sovětské Službě zahraniční rozvědky byla osobitá atmosféra. Lidé žili téměř celý život v zahraničí. Viděli, co se děje v Sovětském svazu, jaké jsou zde ideologické stereotypy a jak se to odráží na ekonomice a sociální oblasti. Viděli realitu západního světa, v rozvědce se přesto pěstovala láska k vlasti, ke státu. Byla to jedna z hlavních součástí ideologické práce s personálem a se spolupracovníky rozvědky a já jsem přesvědčen, že to bylo pozitivní. To více pomáhá, než škodí. Pokud vás baví honička skrz kanály s pistolemi v rukou, pak Vás musím zklamat, tím jsem se vůbec nezabýval. Ale byla to zajímavá práce, opakuji, že mi toho mnoho dala, co se týče rozšíření obzoru, schopnosti pracovat s informacemi, schopnosti vybrat z informace to hlavní, soustředit na to pozornost a přemýšlet, jak tuto informaci využít pro řešení praktických politických problémů.*“

2. KOMENTÁŘ

V této části se budu zabývat překladatelskou analýzou textu výchozího a překladatelskou koncepcí. Poté se zaměřím na překladatelské problémy, které se při překladu objevily, a jejich řešení a nakonec provedu rozbor překladatelských posunů v textu cílovém oproti textu výchozímu. Pro přehlednost jsou jednotlivé příklady označeny písmeny VT pro výchozí text a CT pro cílový text a doplněny číslem stránky.

2.1 Překladatelská analýza

Christiane Nordová (1991, s. 35 – 37) při procesu překladatelské analýzy dvě základní skupiny jevů, které se v textu vyskytují. Tyto dvě skupiny nazývá vnětextové a vnitrotextové faktory.

2.1.1 Vnětextové faktory

2.1.1.1 Text a jeho původ

Pro překlad jsem si vybrala první kapitolu a část druhé kapitoly s názvy *Первые двадцать лет* a *Годы в разведке* z biografické publikace *Владимир Путин*. Tato kniha se zabývá Putinovým životem od narození až po jeho vrcholnou politickou kariéru, která vrcholí zvolením do funkce prezidenta. Kniha byla vydána v Moskvě roku 2007 a patří do edice *Жизнь замечательных людей* nakladatelství *Молодая гвардия*. První překládaná kapitola se věnuje Putinovu dětství a studentskému životu až po dobu, kdy se dostal do rozvědky. První roky v rozvědce pak popisuje kapitola druhá. Obě kapitoly jsou často doplněny citacemi samotného Putina nebo jeho blízkých přátel. Tyto výpovědi jsem buďto citovala z překladu publikace *Putin: z první ruky* od Libora Dvořáka, nebo přeložila z důvodu nevhodnosti některých přeložených citací nebo neexistence překladu určitých citací.

2.1.1.2 Autor

Autorem biografie je Roj Medveděv, ruský historik, který se proslavil svou publikací kritizující stalinismus, *К сыды учопуу*. Medveděv se stal v Rusku značně důležitou politickou osobností a působil jako poradce Michaila

Gorbačova. V současné době je Medveděv přívržencem úřadujícího prezidenta a bývalého premiéra Ruské federace Vladimira Putina.

2.1.1.3 Adresát

Knih je psána v ruštině, proto bude adresátem této knihy primárně ruský rodilý mluvčí nebo kdokoliv, kdo ruštinu ovládá. Adresátem je však jistě člověk, který má určitý přehled o ruské historii nebo společenské situaci nejen v době současné, ale i nedávno minulé. V textu se totiž vyskytuje značné množství reálií, především pak zkratk spojených s organizací KGB, které cizímu čtenáři mohou činit značné potíže při pochopení textu. Přesto je však text zaměřen na širší veřejnost, čemuž odpovídá jak výběr edice, ve které je titul publikován, tak styl a výstavba textu. V textu se například nevyskytuje značné množství terminologie. Toto tvrzení se však nevztahuje na tu část textu, která se týká KGB, zde je totiž množství termínů vyšší. Pokud předpokládáme, že má nějaký člověk hlubší povědomí o organizaci KGB, pak může být čtenářem kdokoli, koho jen zajímá život slavné osobnosti, politika nebo pouze ruské prostředí.

2.1.1.4 Funkce textu

Dominantní funkcí textu je funkce informativní. Autor nás objektivně informuje o jednotlivých událostech Putinova života, jak pracovního (KGB), tak i soukromého (dětství, studia). Funkce informativní se nejvíce projevuje na začátku obou kapitol, kdy jsou uváděny informace ohledně letopočtů, jmen Putinových rodičů a známých nebo u názvů jednotlivých složek a oddělení KGB. Vzhledem k tomu, že text nastiňuje celkovou společenskou situaci v Rusku sekundární funkcí textu je funkce vzdělávací. Další funkcí, která se v textu vyskytuje v hojné míře, je funkce expresivní. Ta se vyskytuje zejména v citacích, kdy vzpomíná buď samotný Putin (např. VT s. 10 – 11, atd.) nebo lidé z jeho okolí (např. VT s. 15 – 16, atd.). V menší míře se pak tato funkce objevuje u hodnocení autora o vyprávění Vladimira Putina (*достаточно подробно, очень лаконично, обычно кратко* - VT s. 12, 18, 26). Funkce fatická se objevuje opět spíše v úryvcích jednotlivých citovaných vzpomínek, a to v podobě řečnických

otázek (*Как ее потом восстанавливать?* - VT s. 19) nebo obracení se na čtenáře či posluchače (*Вы представляете?* - VT s. 11).

2.1.1.5 Médium, místo a čas

Text byl publikován v tištěné knize nakladatelství Молодая гвардия v edici Жизнь замечательных людей. Tato edice představuje osudy a příběhy různých slavných osobností, ať už ze sféry politické, či umělecké. V této edici vyšly například následující tituly: Айседора Дункан (2006), Александр I (2012), Рюрик (2012) atd.

Titul, ze kterého je vybrán výchozí text, vyšel v Moskvě v roce 2007. Jedná se tedy o novodobou publikaci, časový faktor tedy nebude hrát významnou roli, protože text výchozí a text překladu je možné brát téměř jako současné. Přesto při procesu překládání vzniklo několik problémů, zejména pragmatických (viz 2.4.4 Rovina pragmatická), na základě časového odstavu období, které je v textu popisováno. Tyto problémy se vyskytovaly nejčastěji u názvů institucí spojených s KGB, pro jejichž adekvátní překlad bylo složité najít vhodný ekvivalent.

Ve výchozím textu se několikrát objevily různé prvky ruského prostředí, které jsou z překladatelského hlediska obtížné pro překlad z důvodu nepochopení cílovým čtenářem (viz 2.4.4 Rovina pragmatická)

2.1.2 Vnitrotextové faktory

2.1.2.1 Název, téma

Každá kapitola nese svůj hlavní název, druhá je pak dále členěna do menších tematických úseků, které mají také svůj vlastní název. Všechny tyto názvy můžeme zařadit do kategorie popisných názvů, protože nás informují o tom, o čem se v dané kapitole hovoří.

Tématem dvou vybraných kapitol je Putinovo mládí a jeho kariéra v KGB. První kapitola popisuje Putinovu školní docházku, zálibu ve sportu (zejména bojových uměních) a to, jak se zrodil v jeho hlavě sen pracovat v KGB. Druhá kapitola se podrobněji zabývá profesí rozvědčíka a vlastnostmi, které musí mít,

proto většina textu této kapitoly pojednává o tématu KGB. Celý text je místy podrobný ohledně názvů některých částí této organizace, což při hledání vhodných ekvivalentů působilo značné potíže. Tištěných zdrojů zabývajícími se KGB takto dopodrobna je v české literatuře velmi málo.

2.1.2.2 Výstavba textu

Struktura je v celém výchozím textu stejná. Jak již bylo výše zmíněno, obě kapitoly mají jeden větší název a druhá kapitola se člení na dílčí tematické úseky, které jsou označeny podnadpisy. V rámci těchto úseků označených podnadpisy je text dále členěn na odstavce a rozvádějí se tak jednotlivá podtémata. Toto členění je typické pro celou knihu.

Celý výchozí text je prokládán citacemi lidí z Putinova okolí a samotného Putina.

2.1.2.3 Presupozice

Z výše uvedené analýzy vyplývá, že hlavní presupozicí potenciálního čtenáře je alespoň částečné povědomí o organizaci KGB. Pro snadnější pochopení textu je další výhodnou presupozicí alespoň částečná znalost ruského prostředí, počínaje padesátými lety.

Tyto presupozice se u ruského a českého čtenáře mohou značně lišit. V české literatuře se nevyskytuje tolik zdrojů, ve kterých by se psalo o některých názvech úřadů KGB, aby z nich mohl český čtenář tyto znalosti načerpat. V textu se také vyskytly některé typicky ruské reálie, které už dnes českému čtenáři nic neříkají. Po úvaze jsem pouze jednou využila poznámku pod čarou (*взять «языка»* - VT s. 10, CT s. 8) a jednou do závorky poznámku překladatele (CT s. 23), v ostatních případech bylo využito modulace (*...поездом на третьих полках...* – VT s. 18, *...vlakem za nejlevnější jízdenky...* - CT s. 17) nebo vnitřní vysvětlivky (*И тогда я решил заниматься самбо* – VT s. 14, *A tak jsem se rozhodl pro zápas a vybral jsem si sambo.* – CT s. 13). Tyto vysvětlivky byly použity pouze tam, kde to bylo nutné pro usnadnění čtenáři pochopit text.

2.1.2.4 Styl

Vybraný výchozí text je životopis, který spadá do literatury faktu. Řadí se tak tedy na pomezí stylu uměleckého a odborného. Nelze ho však zařadit ani do jednoho, protože oproti uměleckému stylu má neutrálně a nezaujatě popisovat život určité osoby. Přesto nelze zařadit ani přímo do stylu odborného, jelikož to není pouhý seznam skutků a dat.

Objevují se zde některé prvky typické pro odborný styl, jako jsou odkazy na další literaturu nebo názvy a zkratky těchto názvů u jednotlivých orgánů, jejichž přesné pojmenování je dalším charakteristickým rysem odborného stylu. Text je v první kapitole psán relativně lehkým stylem, ve druhé se však nasycenost textu zvyšuje. Objevuje se mnohem více výše zmíněných názvů jednotlivých částí KGB, podrobnější výčet jmen, ale také terminologie například z oblasti práva (*судебная власть, исполнительная власть* – VT s. 14, *мос soudní a výkonná* – CT s. 12, *карательная медицина* – VT s. 24, *lékařská péče ve věznicích* – CT s. 23).

Celkově v textu, zejména na začátku, převládá spíše styl umělecký, jedná se tedy spíše o vyprávění o událostech Putinova života. Toto vyprávění je často prokládáno citacemi, díky kterým působí text živěji a autentičtěji.

Tyto citace ve všech případech popisují vzpomínky různých lidí. Proto odpovídají nejvíce prostě sdělovacímu stylu a převládá zde funkce expresivní. Ta se projevuje například ironií v jedné citaci Putina (... - *тогда Соединенных штатов еще не существовало.* – VT s. 9, *Tehdy ještě Spojené státy ani neexistovaly.* ... - CT s. 8), ale celkově stylem vyprávění Putina, když popisuje své mládí či pocity. Můžeme zde pozorovat vyšší míru emocionality, ať už na rovině lexikální (*мама* – VT s. 11), nebo na rovině syntaktické použitím vyprávění v první osobě čísla jednotného.

2.1.2.5 Syntax

Syntax textu není složitá, až na výjimky se zde nevyskytují příliš složitá souvětí. V citacích se na některých místech objevují věty velmi krátké,

jednoduché a úsečné (VT s. 14 – vyprávění o přijetí mezi pionýry). Převažují věty oznamovací, setkat se však můžeme i s větami tázacími, a to například tam, kde kladli novináři Putinovi otázku (*Бы что, не знали о незаконных репрессиях?* – VT s. 22) nebo jako řečnickou otázku, kterou klade sám Putin (*Вы представляете?* - VT s. 11).

Pro ruský text je typické, že se ve větách často místo sloves vyskytují pomlčky. V češtině nic takového neexistuje. Pokud se jedná o přístavek, v češtině ho oddělíme čárkou (*В. Путин решил узнать об этом именно там, где разведкой должны были заниматься профессионально – в Ленинградском областном управлении КГБ – VT s. 17, kde se rozvědkou zabývali profesionálně, в Ленинградске областни správě KGB. – СТ s. 15*). Pokud pomlčka nahrazuje sloveso, v češtině musí být sloveso (*Личная скромность – щит для разведчика. – VT s. 26, Osobní skromnost je rozvědkův štít. – СТ s. 25*). V některých případech pomlčka vyznačovala předěl mezi jednotlivými větami souvětí a naznačovala intonační pauzu za účelem vyjádření vyšší emocionality. V takovém případě jsem podle českého úzu použila čárku (*А когда поединок заканчивался – перед тобой вновь оказывался добрый, хороший, интеллигентный человек. – VT s. 15 - 16, Když duel skončil, znovu se před tebou ocitl hodný, dobrý a inteligentní člověk. – СТ s. 14*).

Dalším typickým jevem jsou polovětné vazby. Ty jsou tvořeny buďto přechodníky (*В блокадном Ленинграде детей пытались спасти, собирая их в детские дома. – VT s. 10*) nebo přídavnými jmény slovesnými ve formě volně připojených přívlastků (*В конце марта 2002 года группа российских правозащитников, возглавляемая Еленой Боннэр и Вадимом Белоцерковским, опубликовала... – VT s. 24*). Tyto vazby jsou v ruštině typické pro psané texty, na rozdíl od češtiny, kde jsou považovány za neobvyklé a příznakové. Například přechodníky už se v češtině přestaly používat úplně a z hlediska stylistiky jsou chápány jako zastaralé, tudíž příznakové.

Pro ruštinu, zejména hovorový jazyk, jsou příznačné eliptické věty. Ty se ve výchozím textu vyskytovaly zejména v dialozích v rámci citací (*А предпочитаете какой? [...] Юридический!* – VT s. 17) nebo odpověď

na řečnickou otázku (*По каким поводам? [...] Детские поводы какие-то.* – VT s. 13). V autorské řeči se tyto věty vyskytují také: *Петергоф был разрушен, и завод выделил семье Путиных комнату в коммуналке в обычном питерском доме в Басковом переулке, в центре города. Двор-колодец, пятый этаж без лифта.* (VT s. 11)

2.1.2.6 Lexikum

V textu převažuje zejména neutrální lexikum. Přesto zde však najdeme i značné množství termínů a zkratk, které jsou typické pro odborný styl, a stejně se zde vyskytují různé prvky uměleckého stylu, například metafora, frazeologismy nebo pořekadlo.

Termíny se objevují zejména v oblasti vojenství, správy KGB apod. Jedná se tedy zejména o názvy jednotlivých organizací a některých pojmů z oblasti práva, kvůli Putinově studiu na právnické fakultě, ale i dalších oblastí. Příklady těchto termínů jsou: *устребительный батальон* (VT s. 10), *пониженное чувство опасности* (VT s. 19) – *сниžený праг внимания небезpečи* (СТ s. 17). S terminologií úzce souvisí i použití zkratk. Zkratky jsou užity velmi hojně zejména ve druhé části výchozího textu, tedy ve druhé kapitole, v částech *Профессия – разведчик* a *Первые годы в КГБ*. Uvádím opět příklady: *КПСС* (VT s. 23), *КПРФ* (VT s. 24) nebo *ЦРУ* (VT s. 23). Mnohé z těchto zkratk vysvětlovány a rozepisovány nebyly, protože byly nahrazeny českými ekvivalenty, které čtenář buď zná, nebo si je snadno může dohledat.

Ze stylu uměleckého se v originálu vyskytuje například metafora (*Они были идеальной мишенью...* – VT s. 11, *школа воспитания* – VT s. 12), synekdocha (*Ему и еще одному бойцу дали задание взять языка.* – VT s. 10) nebo přirovnání (*... это и казалось недостижным, как полет на Марс* – VT s. 17). Můžeme se zde také setkat s některými frazeologismy (*... из этого малчишки выйдем толк* – VT s. 13, *... учился через пень-колоду* – VT s. 14) nebo aktualizované pořekadlo: *С ним можно пойти в огонь и в воду*, které v dané kapitole zní: *С этим человеком можно пойти в разведку.* (VT s. 25).

Zejména v citacích, které jsou zobrazením hovorového, živého a autentického jazyka, se také objevují místy hovorové nebo citově zabarvené výrazy. Výše zmíněné frazeologismy (*через пень-колоду* a *выйдет толк*) se řadí do ruštiny hovorové. Do běžně mluveného jazyka patří i příklad: *Жизнь, она такая простая штука на самом деле.* (VT s. 10). Zde se jedná o segmentaci. Mezi citově zabarvená slova bychom mohli zařadit například slov *мама* (VT s. 11) nebo spojení «*бабой Аней*» (VT s. 11). V neposlední řadě bylo užito i některých výrazů přejatých, v současné době moderních: *интервью* (VT s. 9). Dále pak výrazů typicky ruských, spojených s ruským prostředím (*коммуналка* – VT s. 17, *чекисты* – VT s. 22).

2.1.2.7 Neverbální prostředky

Ačkoliv se v knize vyskytují například fotografie, ve vybraných dvou kapitolách takoveto prvky najít nelze. Celkově je v daném textu neverbálních prostředků málo. Můžeme mluvit pouze tučným zdůraznění podnadpisů druhé kapitoly a o uvozovkách u některých slov (... *на этом «пяточке»* - VT s. 10, «*бабой Аней*» - VT s. 11, “*на задворках*” – VT s. 13). Ve všech těchto případech je funkce uvozovek citační, uvozovky poukazují na to, že takto tato slova lidé přímo používali. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla uvozovky ponechat. Uvozovkami jsou také označeny názvy novin a dalších sdělovacích médií v Rusku nebo stran («*Новая газета*» - VT s. 24, «*Яблоко*» - VT s. 24, «*Итоги*» - VT s. 24). Názvy médií byly do češtiny graficky převedeny kurzívou a názvy stran označeny uvozovkami.

2.1.2.8 Další výrazné rysy textu

Text je prokládán velkým množstvím citací, tj. projevuje se zde vysoká míra intertextovosti. To je velmi významný rys, který při překládání představoval zvláštní problém. Citace v originále byly použity z následujících titulů: *От первого лица. Разговоры с Владимиром Путиным (Н. Геворкян); Владимир Путин. История жизни (О. М. Блоцкий); Двор моего детства (Ю. М. Лужков); Председатели органов безопасности (Л. М. Млечин); Владимир Путин. Дорога к власти. (О. М. Блоцкий)*. Některé tyto pasáže, které

se objevují v originálu, byly již do cílové kultury přeloženy Liborem Dvořákem v knize *Putin: Z první ruky*, proto jsem část z nich použila. Nicméně i některé přeložené citace nebyly vhodné k použití v překladu. Při použití by docházelo ke kompilaci z různých částí, které na sebe nenasazují, a porušila by se tím tak koherence a koheze textu (například citace CT s. 15) nebo se určité pasáže v překladu a originálu neshodovaly nebo úplně chyběly. Někdy bylo potřeba již přeložené citace pouze upravit z hlediska pragmatiky (např. *A tak jsem se rozhodl pro zápas a vybral jsem si sambo.* – CT s. 13). V jednom případě bylo nutno celou citaci přeložit znovu, protože se v ní podle mého názoru vyskytovaly výrazy, které byly přeloženy nevhodně (citace CT s. 9). V tomto případě se jednalo o výrazy: *пяточок* (VT s. 10), *...там был пристрелен каждый сантиметр* (VT s. 11), *сделать вынуждение* (VT s. 11) a *отец* (VT s. 10 – 11). První výraz překládá Dvořák jako *plácek*, návrh nového řešení je *předmostí* (CT s. 9). Druhý výraz je přeložen *...tam byli Němci zastříleni na každý centimetr*, návrh nového řešení: *... tam ostřelovali každý centimetr* (CT s. 9). Ekvivalent u Dvořáka pro další výraz je *vyslovili oběma napomenutí*, místo toho bych navrhovala *pokárati je* (CT s. 9), protože prvně zmíněný ekvivalent působí příliš odborně. U posledního výrazu *отец* docházelo k nesourodému střídání výrazu *otec* a *táta*, přičemž v originálu k tomuto střídání nedocházelo a nebyl tedy důvod měnit stylistické zabarvení slova. V poslední řadě byly již přeložené citace použity.

Do výchozího textu však autor zakomponoval i citace, které dosud přeloženy nebyly, proto jsem je přeložila samostatně (např. citace CT s. 14 a 20).

2.2 Překladatelská koncepce

Překlad je koncipován stejně jako výchozí text, tedy jako první kapitola a část druhé kapitoly biografické knihy o Putinově životě. Kniha nese název *Владимир Путин*, proto by se i publikace přeložená do češtiny mohla jmenovat *Vladimir Putin*. Kniha by mohla být vydána, stejně jako v ruském prostředí, v určité edici, která zahrnuje životopisy slavných nebo zajímavých lidí. Ačkoliv je na českém trhu jistě mnoho publikací, které pojednávají o událostech Putinova života, myslím si, že i tato kniha by se mohla na domácím trhu uchytit. Autorem je totiž člověk, který se s Putinem setkal a zná ho, a text prokládá i citacemi, které

se současným ruským prezidentem dělal osobně. Dále se domnívám, že by se životopis uchytil i z toho důvodu, že lidé se stále zajímají o životy slavných lidí. Každá nová publikace, pokud není jen pouhým shrnutím faktů a toho, co už zde bylo předtím (což není případ vybraného originálu), jim může přinést nové informace.

Potenciálním čtenářem by tedy mohl být zástupce široké veřejnosti, který by však pravděpodobně musel mít určité presupozice, které byly popsány výše (viz 2.1.2.3 Presupozice). Mohl by jím být tedy český čtenář, který se alespoň v malé míře zajímá o ruskou kulturu a prostředí, popř. má určité povědomí o tom, co to je KGB. Příjemce originálu a příjemce překladu mohou být oba ze široké veřejnosti, nicméně ruský čtenář bude mít situaci ulehčenou tím, že v daném prostředí žije a pochopí všechny, nebo alespoň většinu reálií, které se v textu vyskytují. Oproti ruskému čtenáři, se u českého čtenáře předpokládá větší zájem o ruskou kulturu a dějiny a také společenskou a politickou situaci v Rusku, počínaje padesátými lety až po současnost. Tím se tak okruh čtenářů překladu zmenšuje oproti okruhu čtenářů originálu.

Z výše uvedeného vyplývá, že se v textu vyskytovaly reálie, které jsou českému čtenáři nesrozumitelné, a navíc i těžko dohledatelné. Bylo tedy nutné v určité míře vyrovnávat rozdíly mezi vědomím příjemce originálu a příjemce překladu (viz 2.4.4 Rovina pragmatická). Jedná se zejména o jména osobností, názvů organizací a místních názvů apod. Vyrovnávání rozdílů však musí probíhat na všech úrovních, tedy i na rovině lexikální a stylistické. U obou rovin byla ve většině případů ponechána stejná úroveň neutrálního postoje jako v originále. Výjimku tvořily v některých místech citace, kde se občas vyskytly i hovorové výrazy, které jsem se snažila převést českým ekvivalentem také pokud možno hovorovým.

Styl překladu je tedy v rámci možností stejný jako v případě originálu. Byl zvolen na pomezí odborného stylu (použití zkratk, přesných názvů jednotlivých organizací, výčet jmen atd.) a stylu uměleckého (přirovnání, pořekadlo, metafora atd.). Hlavní cílem překladu bylo zachovat i stejnou funkci, tj. funkci informativní, v citacích však i funkci expresivní či fatickou.

Mezi vznikem obou textů je jen velmi malý časový rozdíl (originál byl vydán v roce 2007), proto můžeme oba texty považovat téměř za současné. Jazyk tedy není potřeba nijak historizovat či modernizovat.

Celkově by byla tedy komunikační situace podobná komunikační situaci originálu.

2.3 Metoda překladu

Cílem překladu je vytvořit funkční ekvivalent v cílové kultuře. Jelikož se v překladu podle Levého uplatňují dvě normy: norma reprodukční a norma „uměleckosti“ (Levý, s. 82), je potřeba použít i různé překladatelské metody. Tyto metody Levý dělí na volnou (adaptační) a věrnou (Levý, s. 82). Metodu věrnou bylo potřeba použít zejména u přesných názvů organizací, u jmen a dat. Naopak metoda volná byla použita ve vyprávěcích pasážích, ať už samotného autora, či v citacích, kde bylo potřeba zachovat expresivní či estetickou funkci.

Při volbě překladatelské metody je důležité brát v úvahu tyto problémy, které při překladu vznikají: nemožnost přímočaré souměřitelnosti jazyků nebo stopy jazyka originálu v jazyce překladu (Levý, s. 64). U prvního případu je například rozdíl v konvencích zobrazování skutečnosti mezi oběma jazyky (*Двор-колодец, пятый этаж без лифта. - VT s. 11, Na dvoře byla studna, pokoj se nacházel ve čtvrtém poschodí a nebyl zde výtah. – CT s. 9*). V druhém případě se může jednat například o snahu vyhnout se jazykové interferenci (*...здесь у них была половина небольшого дома... – VT s. 10, Zde měli polovinu menšího domu... - CT s. 8*).

Levý dále zdůrazňuje, že je při překladu těžké zachovávat styl, proto musíme hledat vhodné stylistické ekvivalenty (Levý, s. 83). Odborný a umělecký styl v ruštině nemusí plně odpovídat českému odbornému a uměleckému stylu, proto je potřeba počítat s perspektivou cílového čtenáře, který má jiný fond vědomostí i estetických zkušeností, než měl čtenář originálu, proto by v mechanické kopii mnohému neporozuměl a mnohé pochopil zkresleně (Levý, s. 83). Levý zdůrazňuje, že se má zachovávat jednota stylu a metody (Bude literární věda exaktní vědou, 1971, s. 87). Styl originálu je tedy nezbytné nahradit

konvencemi, které jsou užívány pro psaní životopisu v české kultuře. Pro inspiraci a poučení o tom, jak se píše životopis o slavných lidech v češtině, jsem zvolila některé další biografické publikace (viz Bibliografie na konci bakalářské práce).

Se zachováním stylu souvisí i zachování funkce textu. Vzhledem k tomu, že dominantní funkcí originálu je funkce informativní, funkcí překladu musí být taktéž funkce informativní.

2.4 Strategie řešení překladatelských problémů

V předcházejících kapitolách byly obecně nastíněny základní problémy při překladu výchozího textu. Tyto problémy lze rozdělit do základních kategorií: problémy lexikální, syntaktické, stylistické a problémy na úrovni pragmatiky. V následující části této práce se jimi budeme zabývat podrobněji a konkrétněji.

2.4.1 Lexikální rovina

Vzhledem ke stylu textu nevznikaly největší problémy v oblasti stylistické nebo syntaktické, nýbrž v rovině lexikální. Přestože spadá výchozí text částečně do stylu uměleckého, nebylo největším problémem vyjádřit funkci expresivní, tedy stanovisko autora. Tento problém by mohl nastat například u beletrie nebo by autor psal tento životopis ze subjektivnějšího hlediska.

Jelikož se výchozí text z většiny týká oblasti organizace vojenství, rozvědky a zejména pak KGB, největší problém činil adekvátní překlad terminologie a názvů částí KGB. Zjišťování českých ekvivalentů bylo dosti problematické, neboť zdroje, ze kterých by se dalo čerpat, jsou v českém prostředí omezené. Značné množství informací lze nalézt na internetu, přesto ne všechny informace jsou důvěryhodné, proto bylo nutné určité názvy ověřovat a překládat doslovně, aby byl jejich význam co nejpřesnější. S uvedenými názvy souvisí i častý výskyt zkratk, které bylo v určitých místech potřeba rozepsat.

Termíny se objevovaly z nejrůznějších oblastí, například vojenství (*подводный флот* – VT s. 10, *попorková flotila* – CT s. 8; *устребительный батальон* – VT s. 10, *protidiverzní prapor* – CT s. 8), lékařství (*дифтерум* – VT s. 10, *záškrt* – CT s. 8) či psychologie (*пониженное чувство опасности* – VT s. 19, *snížený práh vnímání nebezpečí* – CT s. 17), dále pak z oblasti práva

(судебная власть, исполнительная власть – VT s. 14, *moc soudní a výkonná* – CT s. 12; карательная медицина – VT s. 24, *lékařská péče ve věznicích* – CT s. 23) a oblasti bojových sportů (*первый взрослый отряд* – VT s. 16, *první mistrovský stupeň* – CT s. 14). Ještě se zde objevil termín z oblasti sebeobranu: *кастет* (VT s. 13, *boxer* – CT s. 11).

Dalšími velmi častými výrazy byly názvy různých institucí, z nichž značné množství bylo onačeno pouze zkratkami. Ve většině případů jsem je nahradila českým ekvivalentem, který by měl být českému čtenáři srozumitelný, nicméně některé zkratky bylo potřeba rozepsat pro zpřístupnění čtenáři (*ЛГУ* – VT s. 18, *Leningradská státní univerzita* – CT s. 16; *КСРФ* – VT s. 24, *Komunistická strana Ruské federace* – CT s. 23).

Z překladatelského hlediska si zvláštní řešení vyžádal i výraz *двор* (VT s. 11, 12, 14 atd.). Jako ekvivalent tohoto výrazu bylo v určitých pasážích použito slovo *ulice* a jinde *dvůr*. Výraz *dvůr* byl v cílovém textu použit tam, kde se jednalo o přímý význam (VT s. 12, 14 atd., CT s. 10, 12 atd.). V ostatních případech jsem na základě kontextu a vyvolané představy použila pro češtinu častější výraz *ulice*. Jedná se zde totiž o obecnou představu o tom, jak Putina a děti z jeho okolí vychovávalo okolní prostředí. Tuto představu navozuje v češtině spíše slovo *ulice* než *dvůr*.

Výraz, který si při převodu do češtiny vyžádal konkretizaci, je ve výchozím textu slovo *ученик* (спецслужбы) (VT s. 26). Bylo převedeno jako *frekventant* (CT s. 25), toto slovo je totiž v policejním a jemu příbuzném diskursu běžnější než například *student*.

Problematický byl převod i názvu *Путеп* (VT s. 10) pro Petrohrad. Takto nazývají město jeho obyvatelé, tento název tedy nemusí být cílovému čtenáři příliš známý nebo by čtenář nepochopil konotace, které název má, proto byl nahrazen za neutrální název *Petrohrad* (CT s. 8).

Ve výchozím textu se také objevilo ruské pojmenování ruské realie, kterou bylo potřeba vysvětlit opisem pro vyvolání přesnější představy u čtenáře. Týká se

to slova *коммуналка* (VT s. 11), v cílovém textu tedy přeloženo jako *komunální byt s více nájemníky* (CT s. 9).

Poněkud složitější byl převod obrazných vyjádření, zejména pak metaforických: *школа воспитания* (VT s. 12). V češtině existuje podobný výraz, který má podobné konotace, proto bylo spojení přeloženo jako: *škola života* (CT s. 10). Překlad frazeologismu: *через пень-колоду* (VT s. 14), řešil překladatel Libor Dvořák takto: *jen z tusu* (CT s. 12). Do cílového textu bylo potřeba převést i pořekadlo: *С этим человеком можно пойти в разведку.* (VT s. 25). Jelikož v češtině neexistuje ekvivalent, kterým by ho bylo možno přímo substituovat, byla zvolena alternativa se spojením „jáma lvová“: *S ním můžeš jít i do lví jámy rozvědky.* (CT s. 24). Oproti výchozímu ruskému textu jsem do češtiny přidala obrazné vyjádření za účelem podpořit autentičnost mluveného jazyka: *... znám jako své boty...* (CT s. 10). Ve výchozím textu se jedná o pasáž na s. 12: *Из своего детства я хорошо помню и знаю ленинградские и московские дворы...*

Přístavková pojmenování a zkratková slova nejsou v cílovém jazyce časté, nicméně v ruském textu ano. Řešení převodu těchto výrazů není jednoduché a většinou dochází k prodloužení textu. Zde uvádím jako příklad přístavek *двор-колодец* (VT s. 11), který byl převeden opisem: *Na dvoře byla studna...* (CT s. 9). Dalšími příklady jsou slova zkratková, která jsem převedla většinou jako slovní spojení: *стройотряд* (VT s. 18), v cílovém textu jako slovní spojení *stavební četa* (CT s. 17), a *юрфак* (VT s. 19), v cílovém textu jako slovní spojení *právnícká fakulta* (CT s. 17).

2.4.2 Rovina syntaktická

V cílovém textu bylo syntaktické členění textu většinou zachováno, výjimku tvořily případy, kdy se jednotlivé jazyky významně liší, a bylo potřeba upravit například aktuální členění větné nebo spojit a rozdělit věty.

Na některých místech došlo k rozdělení souvětí, a to nejčastěji z důvodu délky souvětí. Dalším důvodem bylo volné připojení další věty, která by mohla stát zcela samostatně. *Родители В. Путина вернулись в Питер, или по-новому*

в Ленинград, в 1932 году и стали жить в пригороде, в Петергофе; здесь у них была половина небольшого дома, и они гордились тогда своей обустроенностью. (VT s. 10) – Putinovi rodiče se vrátili do Petrohradu, který byl už v té době přejmenován na Leningrad, v roce 1932 a nastěhovali se do Petěrgofu. Zde měli polovinu menšího domu a tehdy byli pyšní na to, jak se zařídili. (CT s. 8) Kvůli délce souvětí byla rozdělena následující věta. *Мать – Мария Ивановна [...] после рождения сына стала работать дворником в своем же доме в Басковом переулке, чтобы не отлучаться от малыша, которого немолодые уже родители решили не отдавать ни в ясли, ни в детский сад.* (VT s. 9) – Matka Marie Ivanovna [...] po narození syna se stala správcovou v domě, kde bydleli, v Baskovově ulici, aby nebyla daleko od svého synka. Už ne zrovna mladí rodiče se rozhodli, že ho nebudou dávat ani do jeslí, ani do školky. (CT s. 7). Tam, kde po sobě následovaly krátké a úsečné věty často ve slučovacím poměru, bylo použito spojení vět. *Я подходила к ним на уроки. Кроме того, организовала кружок немецкого языка.* (VT s. 13) – Nějaký čas jsem k nim chodila na vyučování a kromě toho jsem zorganizovala kroužek pětičiny. (CT s. 11) *Ко мне вышел какой-то дядя. Как ни странно, выслушал меня.* (VT s. 17) *Пришел ke mně nějaký chlap a куподиву mě vyslechl.* (CT s. 15)

Některé změny se vyskytly také v AČV, v češtině se totiž réma vyskytuje nejčastěji na konci, kdežto v ruštině se může nepříznačně objevit i na jiném místě. *Владимир Путин в молодости плохо знал историю своей семьи, да и отец его мало говорил на эту тему.* (VT s. 9) – Když byl Vladimir Putin mladý, o historii svojí rodiny mnoho nevěděl a jeho otec o tomto tématu moc nemluvil. (CT s. 7) *Это «боец невидимого фронта» или даже «рыцарь плаща и кинжала» - формула, в которой не зря стоит и слово «рыцарь».* (VT s. 26) – Je to „voják na neviditelné frontě“ nebo dokonce „rytíř pláště a dýky“, přičemž slovo „rytíř“ zde není nadarmo. (CT s. 25)

V ruštině se také vyskytují mnohem častěji věty s polovětnými vazbami, přechodníky. Přechodníky jsou však v češtině už zastaralé, nepoužívají se a nahrazují se vedlejšími větami. ... *на Западе и среди части российской общественности продолжают судить, ссылаясь на времена смалинского*

мерппора и ГУЛАГа... (VT s. 24) – ... *Západ a část ruské společnosti odsuzuje a odvolává se přitom na doby stalinského teroru a GULAGu...* (CT s. 23) *Профессиональный разведчик должен [...] чувствовать себя естественно и свободно в любой среде, не выделяясь, но и не теряя контроль за своим поведением и окружающими.* (VT s. 25) – *Profesionální rozvědčík musí [...] cítit se přirozeně a svobodně v jakémkoli prostředí, musí být nenápadný a mít pod kontrolou své chování i chování lidí kolem.* (CT s. 24) Zejména v citacích, tj. autentických pasážích, se často vyskytovaly pro ruskou hovorovou řeč typické eliptické věty. Ty jsou prostředkem vyjádření emocionality a vypuštěno je často sloveso nebo substantivum. V češtině je však vynechané slovo potřeba doplnit. *По каким поводам? [...] Детские поводы какие-то.* (VT s. 13) – *Proč? [...] Byly to nějaké dětské důvody.* (CT s. 11) *А предпочитаете какой? [...] Юридический!* (VT s. 17) – *Ale upřednostňujete nějakou? ‚Právníckou‘* (CT s. 16)

V ruském výchozím textu se také hojně vyskytují pomlčky. Pro češtinu není pomlčka často a běžně používaným interpunkčním znaménkem, proto byla nahrazena jinou interpunkcí, a to zejména čárkou. *К сожалению, нет в полном составе – в назначенный для встречи ресторан пришли 18 человек.* (VT s. 18) – *Bohužel ne v plné sestavě, do smlouvené restaurace přišlo jen osmnáct lidí.* (CT s. 16) Někdy se pomlčka vyskytuje i s dvojtečkou, celou výpověď jsem přeformulovala v klasické podřadné souvětí. *Как в школу пошел – помню: родители довели до здания с горшком цветов в руках.* (VT s. 13) – *Když jsem šel poprvé do školy, vzpomínám si, že mě rodiče přivedli k budově s květináčem v ruce.* (CT s. 10)

V češtině se nepoužívá interpoziční slovosled, nicméně ve výchozím textu se také několikrát vyskytl. Pro překlad existuje několik řešení, například použití vedlejší věty. V daném textu jsem však použila například vypuštění. *Первый появившийся у них сын умер еще до войны, второй родился в 1940 году.* (VT s. 10) – *Jejich první syn umřel ještě před válkou, druhý se narodil v roce 1940.* (CT s. 8) V druhém případě pak slovnědruhovou transformaci ze substantiva na adjektivum. *Ясно только, что произошло какое-то чрезвычайной*

важности событие. (VT s. 21) *Bylo mi jasné pouze to, že se stala nějaká neobyčejně důležitá událost.* (CT s. 20)

2.4.3 Rovina stylistická

Na rovině stylistické jsem se snažila hlavně přidržovat originálu, tj. zachovat jak prvky odborného stylu, tak prvky stylu uměleckého (viz 2.1.2.4. Styl). S tím souvisí dodržet hlavní funkce, tedy funkci informativní, ale dále i expresivní a fatickou. Funkce fatická se vyskytovala hlavně ve formě rétorických otázek a obracení se na čtenáře v podstatě jen v citacích. *Как ее потом восстанавливать?* (VT s. 19) *Вы представляете?* (VT s. 11). Do češtiny jsem tyto otázky převedla analogicky na rétorické otázky. *Jak bych ho potom spravil?* (CT s. 17) *Dovedete si to představit?* (CT s. 9)

2.4.4 Rovina pragmatická

Podle Levého (2012: 88) je překlad útvar hybridní a prolínají se v něm dvě kultury a dva jazyky. Z toho vyplývá, že čtenář originálu a čtenář překladu mají různé znalosti a presupozice. V našem případě je to zejména v oblasti různých názvů a reálií, které se týkají ruského prostředí.

Ve výchozím, tudíž i v cílovém, textu bylo nutné nejčastěji řešit problémy spojené se jmény osob. Jména byla ve většině případů transkribována, avšak tam, kde pro ně existovala česká forma, byla touto formou nahrazena (*Мария Ивановна* – VT s. 9, *Marie Ivanovna* – CT s. 7).

Jelikož pojednává výchozí text o Vladimíru Putinovi, bylo nejčastěji zmiňováno právě jeho jméno. Hned na první straně originálu to bylo třemi různými způsoby: *Владимир Владимирович Путин* (VT s. 9), *Владимир Путин* (VT s. 9) a *В. Путин* (VT s. 9). Dále v textu je pak možné nalézt: *В. В. Путин* (VT s. 10) nebo domácká podoba jména, *Володя* (VT s. 13). Český úzus nezná jméno po otci, proto jsem všechny výše zmíněné formy nahradila zejména kombinací křestního jména a příjmení (např. *Vladimir Putin* – CT s. 7), pouze příjmením (např. *Putin* – CT s. 7) nebo domácká forma podobně jako v ruštině

(*Volod'a* – CT s. 10). Kombinace křestního jména a příjmení tohoto ruského prezidenta se vyskytuje běžně v médiích.

Jak už bylo výše zmíněno, v české kultuře se nepoužívá jméno po otci, kdežto v ruské ano. U ostatních jmen jsem ho proto uvedla pouze při první zmínce (*Věra Dmitrijevna Gurevičová* – CT s. 11, dále už jen *Věra Gurevičová* – CT s. 13) či při oslovení (*Věro Dmitrijevno* - CT s. 11).

Jména významných světových osobností si v českých textech ponechávají svoji původní podobu, tj. například anglická jména se píší tak, jak se píší v anglických textech (*Robert Conquest, Thomas Edward Lawrence, Graham Green* – CT s. 24). V daném textu však nastal problém při převodu jmen izraelského premiéra *Jicchaka Šamira* (CT s. 22) a prezidenta Ázerbajdžánu *Gejdara Alijeva* (CT s. 22). U prvně uvedené možnosti byl použit český ekvivalent, kdežto u druhé osobnosti se v českých médiích vyskytuje více možností. Po důkladném zvážení byla použita varianta, kterou používají jedny ze serióznějších českých médií, tj. Lidové noviny a Právo. I pro jméno historické osobnosti (*Петр Первый* – VT s. 9) je v češtině zažitý ekvivalent, proto bylo nahrazeno *Petrem Velikým* (CT s. 7).

Některé z názvů organizací, zejména ve druhé kapitole, byly pro českého čtenáře známé (proto mají i český název), některé však i neznámé. Tam, kde existuje český název, byl tento název použit (*КГБ* – KGB, *ЦПВ* – CIA). Pro některé organizace však český název přímo není, názvy tedy byly přeloženy kalkem (*Ленинградское областное управление КГБ* – VT s. 17, *Leningradská oblastní správa KGB* – CT s. 15). Názvy se často vyskytovaly ve zkratkách. Zkratky, které mají český ekvivalent, čtenář je tedy zná, byly ponechány nerozepsané (*CIA, KSSS* – CT s. 22, *FSB* – CT s. 23). Naopak zkratky českému čtenáři neznámé a vyskytly se pouze jednou, byly rozepsány (*ГКЧП* – VT s. 23, *Státní výbor pro výjimečný stav* – CT s. 22). Ty, které se pak vyskytovaly dále, byly také nahrazovány zkratkou (*ЛГУ* – VT s. 18, *Leningradská státní univerzita* – CT s. 16, dále už jen *LGU* – CT s. 16 atd.). Pro název podniku *Вагоностроительный завод имени Егорова* (VT s. 9) jsem zvolila ekvivalent,

podle kterého si příjemce snáze představí, o co jde, a to *Jegorovova vagonka* (CT s. 7).

Stejně tak některé názvy zeměpisné jsou příjemci jasné, například *США* (VT s. 23) jako *USA* (CT s. 22). U některých byla doplněna pro lepší představu vnitřní vysvětlivka (*в Кому* – VT s. 18, *в republice Komi* – CT s. 17). V ostatních případech byly zeměpisné názvy transkribovány, například *Поминово* (VT s. 9) – *Pominovo* (CT s. 7), nebo došlo k částečnému překladu (*Литейный проспект* – VT s. 17, *Litějná třída* – CT s. 15). Problém však nastal u různých pojmenování města Petrohrad. Nejčastěji se v textu vyskytuje *Leningrad*, jelikož je tento název českému příjemci známý a souvisí s tehdejší dobou, byl zachován. Bylo ale použito i pojmenování *Питер* (VT s. 10). Protože by toto pojmenování nemuselo čtenáři nic říkat, bylo nahrazeno současným neutrálním názvem *Petrohrad*.

Pokud zůstaneme u názvů, v originálu se také objevily názvy filmů, knih nebo periodik. Jak u filmů, tak u knihy existovaly v daném případě české názvy, a také byly použity (*Семнадцать мгновений весны* – VT s. 22, *Sedmnáct zastavení jara* – CT s. 20; *В окопах Сталинграда* – VT s. 17, *V stalingradských zákopech* – CT s. 15). Názvy periodik byly transkribovány (*Новая газета* – VT s. 24, *Novaja gazeta* – CT s. 23).

V originále také docházelo ke střídání slov *мать* a *мама*, tato slova byla v celém cílovém textu nahrazena slovem *matka*. Naopak je v celém textu používáno slovo *отец*, kdežto v citaci Libora Dvořáka je nehomogenně použito jak *otec*, tak *táta*. S tímto překladem jsem nesouhlasila, protože se domnívám, že v situaci, kdy hovoří z pozice prezidenta, Putin nepoužije slovo *táta*. Tuto citaci jsem celou nahradila vlastním překladem (CT s. 9). V další Dvořákově citaci byla z hlediska pragmatiky potřeba doplnit vnitřní vysvětlivka (*А так jsem se rozhodл про zápas а выbral jsem si самбо.* – CT s. 13).

Vnitřní vysvětlivkou byla také doplněna reálie, která souvisí s ruskou společností. Jedná se o slovo *коммуналка* (VT s. 17), které bylo převedeno jako *komunální byt s více nájemníky* (CT s. 9). Modulací byla převedena i reálie *поездом на третьих полках* (VT s. 18) – *vlakem za nejlevnější jízdenky* (CT

s. 17). Čtenář by jinak nepochopil, že to znamená, že jeli až na nejvyšších lůžkách ve vagoně, aby ušetřili peníze. Problém nastal u spojení *взять языка* (VT s. 10), které bylo vysvětleno pomocí poznámky pod čarou (CT s. 9).

Kulturní neekvivalence, která se týkala zejména systému známek v ruských a českých školách a systém školství v dané době v českém a ruském prostředí, byla vyřešena substitucí domácí analogií a konkretizací. Znamky, které se používají v Rusku, jsou v podstatě opačné než v českém prostředí, tj. ruská pětka je česká jednička. V daném textu se vyskytovala známka trojka, která odpovídá české trojce (VT s. 14, CT s. 12). Dále pak známky *пятерка* a *четверка* (VT s. 18), které byly substituovány českou *jedničkou* a *dvojkou* (CT s. 16). Konkretizovala jsem spojení *в 9-м классе средней школы* (VT s. 22). Pro současného českého příjemce je zvláštní fakt, že by měla střední škola devět tříd, proto bylo toto spojení převedeno jako *v deváté třídě desetileté střední školy* (CT s. 20).

2.5 Typologie překladatelských posunů

Cílem této kapitoly je postihnout nejvýraznější posuny v překladu oproti originálu a uvést příklady. Levý rozlišuje tři základní typy překladatelských stylistických posunů, ke kterým tíhnou všichni překladatelé: 1) užití obecného pojmu místo konkrétního přesného označení (generalizace), 2) užití stylisticky neutrálního slova místo citově zbarveného (neutralizace), 3) malé využití synonym k obměňování výrazu (nivelizace). (Levý, s. 126) Protože je základní snahou překladatele podat čtenáři text ve srozumitelné formě, dochází k intelektualizaci, kterou Levý dělí na tři typy: a) zlogičťování textu, b) vykládání nedořečeného, c) formální vyjadřování syntaktických vztahů. (Levý, s. 132)

2.5.1 Posuny na rovině lexikální

Ve většině případů docházelo u převodu lexika ke generalizaci. Vyskytl se i jev opačný, tj. konkretizace. V neposlední řadě pak i intelektualizace.

Některá víceslovná spojení v ruštině byla zaměněna za jednoslovné výrazy: *Как в школу пошел – помню: родители довели до здания с горшком цветов в руках.* (VT s. 12) - *Když jsem šel poprvé do školy, vzpomínám si, že mě*

rodiče přivedli k budově s květináčem v ruce. (СТ s. 10) *Не было у нас этого перехода из дворового шпанства в некую криминальную область.* (VT s. 13) – *Byli jsme sice pěkní uličníci, ale žádní kriminálníci.* (СТ s. 11) *Еще в 2000 году выпускники 10 «Б» класса решили собраться полным составом.* (VT s. 18) – *Už v roce 2000 se absolventi třídy 10. B rozhodli, že si udělají sraz.* (СТ s. 16)

Tam, kde se v textu objevily víceméně synonymní výrazy, byl někdy použit pouze jeden ekvivalent, který měl daný význam. *Многих из секции награждали прозвищами, кличками, а Путина – нет.* (VT s. 15) – *Многим в oddílu давали разные прездівку, але Путин прездівку не мів.* (СТ s. 14) U slova *бессребреник* (VT s. 26) bylo užito popisného pojmenování *nezištný člověk* (СТ s. 25).

Obecnějším pojmem bylo potřeba nahradit i některé názvy organizací. *Кое-кто думал, конечно, и о работе в КГБ, но на этот счет предложения исходили от самого Комитета.* (VT s. 19) – *Kdekdo samozřejmě pomýšlel i na práci v KGB, ale co se toho týče, zde přicházely nabídky ze samotné této organizace.* (СТ s. 18)

Opačným jevem byla konkretizace, k níž docházelo například proto, že v cílovém jazyce bylo v určitém kontextu nutno použít výrazy, které jsou pro danou oblast typické. Týkalo se to například oblasti sportovní či policejní. *На ковре же Путин был бескомпромиссен.* (VT s. 15) – *Na žíněnce však byl Putin nekompromisní.* (СТ s. 14) *Но Путин, как свидетельствовали многие люди, знавшие его давно, оказался очень способным и как ученик, и как офицер элитной спецслужбы.* (VT s. 26) – *Avšak Putin, jak dosvědčili mnozí lidé, kteří ho znali už dávno, byl velmi nadějný i jako frekventant, i jako důstojník elitní tajné služby.* (СТ s. 25)

Následující konkretizace byly použity, protože v češtině pro ně neexistoval přímý ekvivalent: *Свою книгу о Сталине и сталинизме я писал тогда, опираясь на устные источники и материалы самиздата, и я мог опубликовать ее только за границей.* (VT s. 22) – *Tehdy jsem psal svoji knihu o Stalinovi a stalinizmu, opíral jsem se o ústní vyprávění a materiály samizdatu,*

a mohl jsem ji vydat pouze v zahraničí. (CT s. 20). *Профессиональный разведчик должен уметь работать в одиночестве и чувствовать себя естественно и свободно в любой среде, не выделяясь, но и не теряя контроль за своим поведением и окружающими.* (VT s. 25) – *Profesionální rozvědčík musí umět pracovat samostatně a cítit se přirozeně a svobodně v jakémkoli prostředí, musí být nenápadný a mít pod kontrolou své chování i chování lidí kolem.* (CT s. 24) V textu se často vyskytlo obecné, nic neříkající, slovo *дело*, které je možné použít v různých kontextech. Proto u tohoto výrazu také často docházelo ke konkretizaci: *Эти книги и фильмы сделали свое дело.* (VT s. 17) – *Tyto knížky a filmy sehrály svoji úlohu, ...* (CT s. 15)

Pro lepší čtenářovu představu byly konkretizovány tyto výrazy: *Из рабочей семьи, никаких проблем с анкетными данными.* (VT s. 20) – ... *v jeho záznamech osobních údajů žádné problémy nebyly.* (CT s. 18) *Можно предположить, что профессиональный разведчик относится иначе ко многим недостаткам и даже порокам людей, находящихся вне корпорации...* (VT s. 26) – *Lze předpokládat, že profesionální rozvědčík se staví jinak k mnohým nedostatkům a dokonce neřestem lidí, kteří se nachází mimo rozvědku,...* (CT s. 25)

V oblasti lexika také můžeme pozorovat intelektualizaci, zejména vykládání nedořečeného: *Около домика и принимали.* (VT s. 14) – ... *hned vedle se skládal pionýrský slib.* (CT s. 12) Zde je z kontextu jasné, že šlo přijímání dětí do pionýrské organizace. *Петергоф был разрушен, и завод выделил семье Путиных комнату в коммуналке...* (VT s. 11) – *Petěrgof byl zbořen a závod přidělil Putinovým pokoj v komunálním bytě s více nájemníky...* (CT s. 9)

2.5.2 Posuny na rovině syntaktické

V oblasti syntaxe se objevovaly zejména posuny spadající pod intelektualizaci, a to formální vyjadřování syntaktických vztahů a zlogičťování textu.

V ruštině jsou při vyprávění vedle sebe často kladeny věty volně, přičemž čeština v těchto místech vyžaduje nějakou spojku, protože bez ní by větná

konstrukce vypadala uměle a nepřírozně. *Правда, армией родители и тренеры еще долго меня пугали. Они не понимали...* (VT s. 17) – *Je fakt, že vojnou mě rodiče a trenéři strašili ještě dlouho, nechápali ale, že ...* (CT s. 16) *Это «боец невидимого фронта» или даже «рыцарь плаща и кинжала» - формула, в которой не зря стоит и слово «рыцарь».* (VT s. 26) – *Je to „voják na neviditelné frontě“ nebo dokonce „rytíř pláště a dýky“, příčemž slovo...* (CT s. 25)

Pro ruský text je také typické velké množství přechodníků, které bývají v češtině vyjadřovány vedlejší větou, a musí být tedy připojeny spojkou. *Работая «по Германии», Путин должен был знать...* (VT s. 25) – *Protože se zaměřoval na Německo, musel znát...* (CT s. 24) *Марию Ивановну спас брат, помогая её продуктами из своего пайка.* (VT s. 10) – *Мarii Ivanovnu zachránil брат tím, že jí dával potraviny ze svého пайка.* (CT s. 8) V originálu se také vyskytly infinitivní vazby. *Путин уговорил и Черемушкина начать занятия...* (VT s. 19) – *Putin přemluvil i Čeremuškina, aby začal chodit...* (CT s. 17)

Často také docházelo k nahrazování nominálních vazeb větami, což vedlo k posunu zvanému zlogičťování textu. *Причем Володя никогда не спорил до потери сознания...* (VT s. 15) – *Přitom se ale nikdy nehádal tak, že by nad sebou ztratil kontrolu...* (CT s. 14) *Когда родился мальчик, его мать вместе с соседкой, «бабой Аней», забрали младенца и крестили втайне от отца.* (VT s. 11) – *Když se Vladimir Putin narodil, jeho matka spolu se sousedkou, „babkou Аной“, ho vzaly a pokřtily potají, aby o tom otec nevěděl.* (CT s. 9)

2.5.3 Posuny na rovině stylistické

Na rovině stylistické docházelo jednak k neutralizaci, jednak ke zvýšení pestrosti sloves.

Stylistická neutralizace byla použita zejména u citově zabarvených slov: *Путер, мама, дядя*. Obyvatelé Petrohradu nazývají své město domácky *Путер* (VT s. 10), český čtenář by však tomuto názvu neporozuměl, proto byl použit časově i stylisticky neutrální *Petrohrad* (CT s. 8). V textu se také několikrát objevilo citově zabarvené slovo *мама* (VT s. 11), jelikož však Putin hovoří již

z postu prezidenta, domnívám se, že se v češtině výraz *máma* do jeho citace nehodí, a použila jsem neutrální slovo *matka* (CT s. 10). V Putinově citaci o tom, jak se dostal ke KGB, se vyskytuje hovorové slovo *дядя* (VT s. 17), v překladu bylo použito neutrální *chlap* (CT s. 15).

Ve snaze vyhnout se nivelizaci bylo oproti originálu, zvláště u uvozovacích sloves typu *говорить*, užito větší pestrosti těchto sloves. Přibližně na prvních deseti stránkách originálu se sloveso *говорить* vyskytlo min. šestkrát (VT s. 9, 10, 12, 17, 18, 19). Do češtiny bylo převedeno jako: *řekl* (CT s. 7 a 15), *vykládal* (CT s. 8), *mluvil* (CT s. 11), *hovořil* (CT s. 16) a *vyprávěl* (CT s. 17). Za účelem oživení stylu bylo doplněno v překladu také přirovnání: *...znám jako své boty...* (CT s. 10)

Naopak k malému obměňování sloves docházelo v překladu tam, kde bylo v originále sloveso *вспоминать*. V češtině toto sloveso nemá takové množství synonym jako sloveso *říkat*.

2.5.4 Posuny na rovině pragmatické

Komissarov ve své knize *Современное переводоведение* rozlišuje 4 typy překladatelských posunů, které označuje jako adaptace. Adaptace prvního typu zahrnuje doplnění, za účelem správného pochopení čtenářem. Tento typ se vyskytuje nejčastěji u zeměpisných názvů nebo osobností. Do tohoto typu také řadí vypuštění informací, které nejsou pro příjemce nezbytné. Adaptace druhého typu se vyskytuje tam, kde dochází k různému emocionálnímu vnímání analogických sdělení (např. pro Rusy je bříza národní strom, kdežto pro jiné národy tak důležitá není apod.). Při použití třetího typu adaptace se překladatel zaměřuje na konkrétního příjemce (na rozdíl od předchozích dvou typů) a použije spíše výsledek, než příčinu sdělení. Často se tento typ také vyskytuje u názvů literárních děl, filmů atd. Poslední typ adaptace zahrnuje použití jakýchkoli jazykových prostředků (hovorových aj.) za účelem předání adekvátního ekvivalentu celého textu. Problémem je zde například použití stylistických prostředků při překladu anglického odborného textu do ruštiny (Komissarov, s. 137–146).

Na rovině pragmatické docházelo tedy nejčastěji k doplnění. Nejvíce v případech překladu reálií ruského prostředí nebo zeměpisných pojmenování, které byly doplněny o vnitřní vysvětlivky. *Концом этой работы стал август 1991, когда во дни ГКЧП...* (VT s. 23) – *Za konec srpen 1991, kdy po krachu piče zorganizovaného Státním výborem pro výjimečný stav...* (CT s. 22) *Петергоф был разрушен, и завод выделил семье Путиных комнату в коммуналке...* (VT s. 11) – *Petěrgof byl zbořen a závod přidělil Putinovým pokoj v komunálním bytě s více nájemníky...* (CT s. 9)

Jelikož je cílovým čtenářem český čtenář a v textu bylo použito spojení *наша страна: Он свидетельствует не только об особых способностях Владимира Путина как человека, а позднее и как политика, но и о том бедственном положении, в котором оказалась в 1999 году наша страна.* (VT s. 23), bylo by pro něj použití spojení *наше земѣ* matoucí. Vedlo by to k domněnce, že se jedná o Českou republiku místo *Руска*. Proto byla provedena konkretizace: *Несvědčí pouze о mimořádných schopностech Путина jako чловека а поздѣји и jako политика, але и о страстиплнѣ ситуаци, ве které се Руско в роце 1999 оцитло.* (CT s. 22)

Doplnění z důvodů pragmatických bylo třeba použít i v citaci z překladu L. Dvořáka: *И тогда я решил заниматься самбо.* (VT s. 14) – *A tak jsem se rozhodl pro zápas а vybral jsem si sambo.* (CT s. 13) Dále pak i u zeměpisných názvů či osobnosti Borise Jelcina. *Летом и после первого и после второго курса В. Путин работал в стройотряде в Коми.* (VT s. 18) – *Jak po ukončení prvního, tak po ukončení druhého ročníku v létě pracoval Putin ve stavební četě v republice Komi.* (CT s. 17) *Царь Борис сдал страну охране.* (VT s. 24) – *Car Boris (Jelcin – pozn. překl.) předal stát do rukou ochranky.* (CT s. 23)

V jednom případě se v překladu objevila i modulace. *Домой возвращались [...] поездом на третьих полках до Ленинграда.* (VT s. 18) – *Domů se vraceli [...] vlakem za nejlevnější jízdenky до Ленинграду.* (CT s. 17) Cílový čtenář by totiž nevěděl, že tehdy byly ve vlacích nad sebou až tři lůžka, přičemž jejich cena se snižovala s tím, jak byla vysoko. Studenti tehdy chtěli ušetřit peníze, proto jeli až na těch nejvyšších.

Na některých místech, kde se objevilo to, co bylo pro čtenáře nad rámec potřebných znalostí, docházelo k opračnému jevu, tj. vypuštění. *Родители В. Путина вернулись в Питер, или по-новому в Ленинград, в 1932 году и стали жить в пригороде, в Петергофе;...* (VT s. 10) – *Putinovi rodiče se vrátili do Petrohradu, který byl už v té době přejmenován na Leningrad, v roce 1932 a nastěhovali se do Petěrgofu.* (CT s. 8)

Občas bychom na úrovni pragmatiky mohli také vysledovat generalizaci. *Я. К. Берзин [...] начальник Разведуправления РККА...* (VT s. 20) – *J. K. Berzin [...] šéf zpravodajského oddělení Rudé armády...* (CT s. 18)

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce adekvátně bylo převést výchozí text, tedy část biografie Vladimira Putina, do češtiny. Dále pak okomentovat problémy, které vznikly během překladu, zvolené překladatelské postupy a nezbytné posuny, ke kterým došlo.

Překlad byl vytvořen na základě teoretické možnosti vydání překladu celé biografie. Při překladu byl tedy brán ohled na potenciálního čtenáře, proto jsem musela v některých případech vyrovnávat rozdíly mezi znalostmi adresátů výchozího textu a cílového textu.

Hlavním cílem bylo zachování věrnosti originálu, a to zejména zachování informativní funkce a stylu literatury faktu, tedy zachování prvků jak stylu odborného, tak uměleckého. Text bylo potřeba také přizpůsobit cílovému čtenáři, co se týče aspektů kulturních či lexikálních.

Pevně doufám, že se tento cíl podařilo naplnit a překlad první kapitoly a části kapitoly druhé je funkčním ekvivalentem výchozího textu.

RESUMÉ

Úkolem této bakalářské práce bylo vytvořit český překlad zvoleného textu *Владимир Путин*. Proto bylo jedním z hlavních úkolů pro překladatele vyhledání termínů z oblasti KGB a jiných oblastí a převod různých kulturních neekvivalencí. V neposlední řadě pak přizpůsobení stylistických prostředků českému příjemci. Dalším úkolem bylo vytvořit komentář k překladu, který obsahuje analýzu výchozího textu, přehled překladatelských problémů a jejich řešení a typologii posunů.

SUMMARY

The aim of this thesis was to translate the chosen text *Владимир Путин* into Czech. Therefore, one of the main tasks was to translate the terminology of KGB organization and some other fields and to translate various cultural differences. Last but not least, it was important to make the translation stylistically acceptable for Czech recipient. The next task was to comment on the translation. The commentary contains an analysis of the source text, description of the main translation problems and their solutions, and the typology of translation shifts.

BIBLIOGRAFIE

Primární literatura:

MEDVEDEV, Roj Aleksandrovič. *Vladimir Putin*. Moskva: Molodaja gvardija, 2007. ISBN 978-5-235-03059-6

Sekundární literatura:

ČECHOVÁ, Marie. *Stylistika současné češtiny*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4

DVOŘÁK, Libor a Milan DVOŘÁK. *Putin: z první ruky*. Praha: Práh, 2000. ISBN 80-7252-024-5

KAISER, Daniel. *Disident: Václav Havel*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-012-5

KLUSÁKOVÁ, Zoe. *Ludvík Svoboda: životopis*. Kroměříž: Město Kroměříž, 2005. ISBN 80-239-4706-0

KOMISSAROV, Vilen Naumovič. *Sovremennoje perevodovedenije: učebnoe posobije*. Moskva: ETS, 2004. ISBN 5-93386-030-1

LEVÝ, Jiří a Miroslav ČERVENKA. *Bude literární věda exaktní vědou?: výběr studií*. Praha: Československý spisovatel, 1971.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7

NORD, Christiane. *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam: Rodopi, 2005. ISBN 90-420-1808-9

Slovníky a příručky:

CSIRIKOVÁ, Marie a Nataša KONÍČKOVÁ. *Rusko-český právnícký slovník*. Praha: Linde Praha, 2002. ISBN 80-7201-354-8

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8

KOPECKIJ, Leontij Vasil'jevič, Bohuslav HAVRÁNEK a Karel HORÁLEK. *Velký rusko-český slovník: Bol'soj ruskko-češskij slovar'*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1952- 1964, 6 sv.

Slovník českých synonym. Brno: Lingea, 2007. ISBN 978-80-87062-09-8

ŠAUR, Vladimír. *Pravidla českého pravopisu: s výkladem mluvnice*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2005. ISBN 80-7360-288-1

Elektronické zdroje:

Internetová jazyková příručka

URL: <<http://prirucka.ujc.cas.cz>> [citováno 27. března 2013]

Online slovníky WinGED

URL: <<http://www.rewin.cz/WebForm1.aspx>> [citováno 27. března 2013]

Portál gramota.ru – ruský jazyk pro všechny

URL: <<http://www.gramota.ru>> [citováno 27. března 2013]